KÖNYVJELZŐ
Az ÚJ SZÓ melléklete

4. évfolyam 2. szám 2005. február. 17.

Chichén Itza piramisai

Chichén Itzára, a Yucatán-félszigeten fekvő legismertebb maja városra az egész napunkat rászánjuk. Reggel kilenckor nyitnak, az első látogatók között érkezünk. Szerencsére. Még alig van valaki a piramisok közelében, nyugodtan bekukkanthatunk a csúcsán levő labirintusszerű kőtemplomba, és nem kell tömegen átverekednünk magunkat az egyes régészeti leletekhez. Dél körül már izzadtan lépkedünk a tömegben. A terek megtelnek maja naptárt áruló árusokkal, jaguárszobrokkal futkosó gyerekekkel, és a világ különféle nyelveit beszélő turistákkal.

A főpiramis, azaz Kukulkán piramisa az eddig legszebben restaurált maja piramis, négy oldalán négy lépcsősor vezet fel a kis termeket rejtő kőtemplomhoz. A tetejéről a környező őserdőre és a fák közt elterülő kúp alakú csillagvizsgálóra is rálátni. Jobbra az ezer oszlop csoportosulása, balra pedig a pelotpálya. A fenti lépcsőn leguán piheg, nézelődik lefelé. Én bizony megszédülök, ha le kell tekintenem. Elképzelem, ahogy a maja főnökök vették innen szemügyre több ezernyi alattvalójukat: valóban a hatalom érzését érezhették és kelthették. De az uralkodót nem gyötörhették szédülési rohamok: aki megtántorodott, nem szónokolhatott a tömeg felett. A piramis a maja naptár szimbóluma alapján épült: kilenc fokozata van, minden lépcsősornak 91 lépcsője, és ha a főbejárat nagy lépcsőjét is beleszámítjuk, a 365-ös számot kapjuk, az év napjainak számát. De valódi látványossága az, hogy a lépcsők árnyai a téli és a nyári napfordulókkor kígyózó hullámot vetnek. Unikum az is, hogy a főpiramis belsejében másik, kisebb piramis bújik. Szűk résen lehet bemászni, aztán fülledt, nedves levegő fogad, és szűk lépcsősoron felkapaszkodhatunk a piramis egyharmadáig, ahonnan terem nyílik, és néhány kőszobor fogad. Nézem az embereket: többségük besétál a kis folyosón, de a fullasztó levegő és a belső piramis sötétsége elriasztja őket.

A pelot labdajátékot nagy nyomtatott I alakú pályán játszották. Két oldalán lelátó a szurkolók számára. A pályát elhatároló falon található négy dombormű hét-hét játékost ábrázol, köztük halálszimbólum áll. A fal két végén hosszú kőkígyó húzódik, alattuk ismétlődik ugyanaz a jelenet: középen a győztes csapat kapitányát látjuk, akinek az egyik játékos a fejét veszi. A levágott fejet a copfjánál fogva tartja, a másik kezében kés. A pelotban a labdát derékkal, vállal és lábbal bökdösték-rugdosták, de a játék pontos szabályai mindmáig ismeretlenek, csak annyi bizonyos, hogy vallási momentumokat magába foglaló sportról van szó. A főpiramistól jobbra ezernyi, kb. két és fél méteres, négyszögletes oszlop fogad (az ezer oszlop csarnoka), többségüket harcosok reliefjei díszítik. Mellettük áll a harcosok temploma, bemenni tilos. A teteje, a jaguárokkal díszített homlokzat a földön található, hogy a látogatók megtekinthessék. Szalmatetővel védik a napfény elől.

A csillagvizsgáló rongált kúpja megtévesztésig a mai csillagvizsgálók hű mása. Belépni ide sem szabad, a kőkupola csak kívülről csodálható.

A térség legdíszesebb és leghatásosabb látnivalója egy nevesincs épület. Az esőisten, Chak arca díszíti. Az egymás mellett és alatt elhelyezkedő kis arcok egy nagy arcot formáznak, melyeknek szája maga az épület bejárata.

A maja város legbizarrabb épülete a Tzompantli. Valójában kb. egy méter magas, tizenegynéhány méter hosszú és széles épületről van szó, amely emberáldozatok bemutatására szolgált. A maják halottkultusza elég rémisztő; a koponyák ábrázolásától sem riadtak vissza. Sőt, az alapzat egész külső falát ezernyi kőkoponyával fedték le, emellett haladtak el nap mint nap! Akár az oszlopsoron, itt sem sorozatgyártmányról van szó: a koponyák megformálásai apró részleteikben eltérnek egymástól.

Belehallgatok az egyik német csoportvezető beszédébe: a pelotpálya túloldalán felhívja a figyelmet a bajszos férfi templomára. Honnan ez az ábrázolás, ha az indiánoknak hosszú volt ugyan a hajuk, de nem viseltek bajuszt és szakállt? Egy merész elképzelés szerint jóval Kolumbusz előtt vikingek jártak itt, őket ábrázolja a férfi. Merész elméletekből nincs hiány Mexikóban. A villahermosai bárgyú mosolyú olmék fejeket néger fejeknek gyanítják. De hogyan jutottak ide négerek az időszámításunk előtt? Netán ők hozták a piramisépítési technikát is magukkal?

Mivel az ősi indián civilizációkról írásos emlék nem maradt fenn, csak építményeik és szobraik, a tudósok csak ezekből kiindulva és következtetéseket levonva igyekezhetnek megfejteni az olmék, maja, tolték, azték és mixték kultúrák titkát.

Pénzes Tímea

(A szerző Mexikói retro című naplójából, mely folytatásokban a www.litera.hu oldalon olvasható)

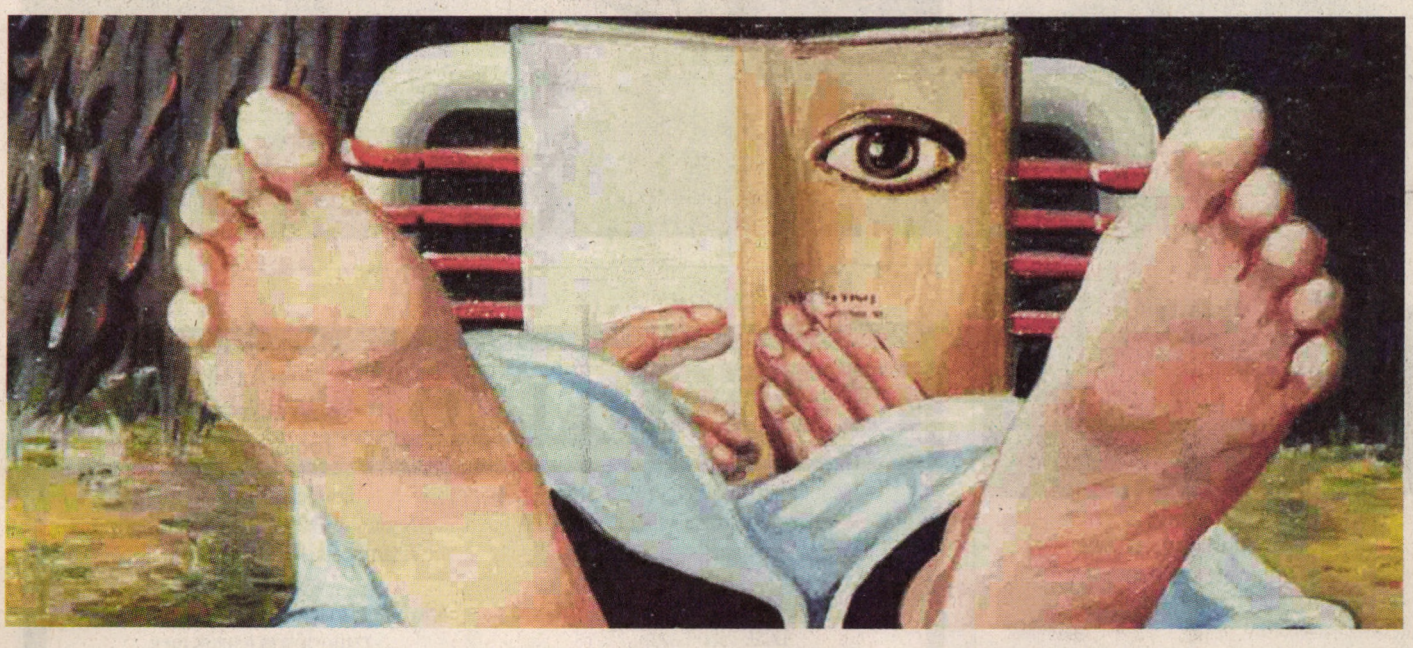

A HÓNAP VERSE

A vers beér

A versbe ér a kéz, a láb
most kissé kajla benne,
aztán az ember néz alább,
s mintha az alja lenne

kissé túl zaccos, dús bodor
között szörcsög a metrum,
megindult, dacos, búskomor,
akár a napra tett rum.

A vers elázik, tántorog,
szuvas szemfoga perceg,
gurguláz, mint a kántorok,
nem fogja jól a tercet.

Oly képtelen ül, rozogán,
a szárnya le-lenyaklik,
övtáskájában buzogány,
fülzsíros kártyapaklik,

rímei közt szél furulyál,
market-ingje csupa tetű,
filingje fád, bőrsaruján
ezer vargabetű.

Piárja pancs, bukéja tré,
szóképei se fullak,
nem a tiéd, csak héjadé,
ha fojtod, meg se fullad.

Virradatra a versbe vér
szökken, kátyú a száj,
tempózz utána, mert beér
a repedt sarkú aszály.

Hizsnyai Zoltán

Hizsnyai Zoltán
(1959. II. 13.)
Pozsony

Somogyi Tibor felvétele

Klónok az irodalom piacán – 8.

Eredetileg nem így akartam kezdeni ezt a fejezetet, hanem úgy, hogy fölemlegettem volna: ezeken a hasábokon már volt szó Ottlikról és Esterházyról, s emlékeztetőül utaltam volna arra, hogy milyen összefüggésben is említődtek meg ezek az írók – na persze, szerénytelenül magamat idézve. E bevezető sorok után eredetileg Ottlikról és Esterházyról szólt volna a fejezet. Az ürügyet egyébként, mármint a két író közötti összefüggést a rovat címe szolgáltatta volna, vagyis az, hogy vannak az irodalomnak ismerős helyei, bejárt útjai, kitaposott nyomai, egy szokott meder, mely hol ezzel, hol meg amazzal az irodalmi szöveggel töltődik meg, s bizony, megesik, hogy nemcsak a forma tekintetében nem tapasztalni nagy eltéréseket, még a tartalomban sem, hogy ilyen elkoptatott szakkifejezésekkel fejezem ki magam, mint amilyen a forma meg a tartalom, most, a megújult mellékletben.

Aztán elolvastam, amit ennek kapcsán már egyszer írtam: „De az azonosság valóban csak látszólagos, hiszen még ugyanaz a szerző sem léphet kétszer ugyanabba a folyóba, vagy ha mégis, az már nem ugyanaz a folyó és nem ugyanaz a szerző." Írtam pedig ezt nem is olyan rég, s örülök neki, hogy ezt írtam, mert most kint vagyok a vízből. Igaz, a mondatot be kellett gépelnem megint, mert ez egyszerűbbnek tűnt a kikeresésénél és a beollózásánál, de legalább már kitalálni nem volt muszáj, elég volt csak lemásolni. És tényleg: itt, ezen az új helyén más ez a mondat is. A szakma erre azt mondaná, hogy az azonos szöveg a megváltozott szövegkörnyezetben elveszti önazonosságát.

A sorozatnak ez a fejezete így alakult, s nem másról szól, mint arról, hogy a klónozás céljára legegyszerűbb szövegalany az ember saját szövege. Az önidézésnek számos célja lehet, a szerző például így kívánja felfrissíteni olvasói emlékezetét. Az indíték meg alighanem a szerző jó emlékezőtehetségében keresendő: közlés közben minduntalan eszébe jut, hogy hiszen ő ezt már egyszer megírta. Ennek a felidéző visszautalásnak a technikáját leggyakrabban a nevelő célzatú irodalomtörténet aknázza ki, s képviselői közül számomra – az általam ismertekre vonatkoztatva – Turczel Lajos alkalmazza programszerű rokonszenvességgel. Emlékezetem szerint tanulmányai közt nem akad olyan, melyben valamely korábbi tanulmányát ne idézné. Úgy is mondhatnám, az önidézés írásainak szerkezeti-stiláris sajátossága. Felfigyelt erre a jó szemű Duba Gyula is, aki irodalmi paródiái közt a Turczel-tanulmányt imitálva, a neves irodalomtudós bőrébe bújva szinte bekezdésenként idézi, önmaga által idézteti magát.

Önmagunk idézésének nagyon sok előnye lehet, például nem kell ellenőrizhetetlen forrásra hivatkoznunk, de az is biztosra vehető, hogy plágium gyanújába nem keveredhetünk. Hacsak korábbi önmagunk nem keveredett ilyesmibe.

Csanda Gábor

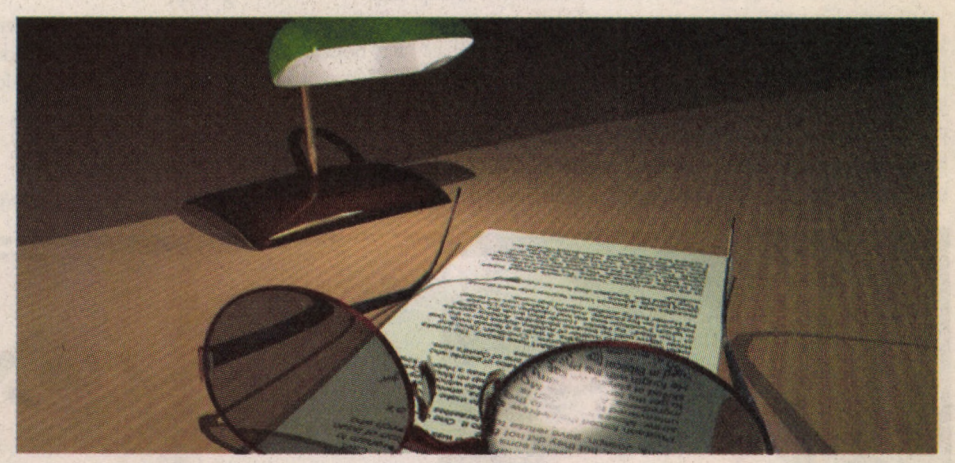

KÖNYVJELZŐ

Az Új Szó könyvekkel és olvasókkal foglalkozó melléklete

Megjelenik havonta egyszer
Készül a Szlovák Köztársaság Kulturális Minisztériumának támogatásával

Szerkeszti: Csanda Gábor
DTP: Vályi István

Levélcím: Könyvjelző, Námestie SNP 30,814 64 Bratislava 1
Villámposta: konyvjelzo@poetic.com
www.ujszo.com
A Könyvjelző legközelebb **március 17-én**, csütörtökön jelenik meg.

Jókai Mór élete és kora

Az elbeszélő művészetnek ebben a stádiumában azt lehetne hinni, könnyű lesz Jókainak feltűnnie briliáns tulajdonaival. Mert Eötvös ugyan fölrázta a közönséget a »Falu jegyzőjé«-vel, mely a jobbágyság szörnyű sorsát rajzolja, Kemény Zsigmond elbeszélései egy nagy komprehenzív elmének gondolatvilágát tárják elé, de ezek bármekkora nagy kaliberű emberek a maguk nemében, valójában egyik sem mesélő talentum. Jósika Miklós tud ugyan meséket szőni, csattanós helyzeteket kihozni, meglepő fordulatokat előkészíteni, de ő sablonos és patronokon keresztül fest, mint a szobapiktorok. Ha három lovag halad a budai úton (mondjuk, ha úgy kezdődik a regény), következik a három lovag leírása, a lovag ruhájáé és a lóé, aztán a három lovag élettörténete a bölcsőtől kezdve (esetleg még korábbról), addig a pillanatig, míg a budai úton haladnak. Csakis ily recept birtokában írhatott naponkint egy nyomtatott ívet e derék Jósika Miklós, kinek mégis több híve volt az olvasók közt, mint a többinek összesen, mert tisztelet az analízisnek, a bölcselkedésnek, az irányeszmének, de a meséléshez mégis a mese a legszükségesebb.

(180 évvel ezelőtt, 1825. február 18-án született Jókai Mór.)

Mindegy, mégis nehéz volt egy új embernek gyorsan, rohammal prosperálni. Mert ha olyanok is írták a regényeket, akik voltaképpen mást lettek volna hivatva írni, az olvasók is hasonló módon toborzódtak össze. Ha nem voltak született elbeszélők, nem voltak született olvasók sem, akiket egy belső vágy és inger hajtott volna. Nem vált még az olvasás napi szükségletté. Az irodalmi gourmetnak még a fogalma se volt meg. Olvastak az emberek hazafiúi lelkesedésből, kötelességből és divatból, mert a művelt társaságban, hölgyek jelenlétében, az időjárás után bizonnyal rákerült a szó a legújabb könyvekre, ezekhez hozzászólni tudni a jó nevelés és a műveltség kiegészítő részének látszott, az olvasók ennélfogva nem jártak a maguk lábán, s dehogy is mertek volna ítéletet mondani a megihletett szellemek fölött, kiknek néma bámulással kellett adózni. Hogy melyik a jó regény, annak inkább híre ment, mintsem az illető hírlelők érezték volna. Csak így volt lehetséges, hogy az Eötvös József »Karthausi«-ját negyven évig vették a boltokban, de mindenki ajándékul valaki másnak. Az a modern »rumli«, hogy a közönség a jótól a jobbhoz negyvennyolc óra alatt átpártoljon, a képzelhetetlen dolgok közé tartozott. Mindenki kitartott a maga kedvenc írói mellett, úgyszólván holtig, mint ahogy kitart a brahman a bálvány istenei mellett, nem törődvén vele, jobbak-e, kiket a szomszédja tisztel.

Jókainak is küzdenie kellett. Briliáns tulajdonai mellett közömbösen mentek el az olvasók eleinte. Még a kritika se vette azokat észre. (...)

Bizony az időket és a divatokat ítélve alkalmasint éppen a legjobb tulajdonai akasztották volna meg szekere gurulását a hírnév országa felé, ha az a véletlen nem esik, ami a mesében a kátyúba került Lotus királyfival, hogy éppen abban az irányban röpült két óriás szárnyú madár és súrolta meg a kocsija kerekeit, mire azok aztán gurultak-gurultak hetedhét esztendeig. A két óriás madár Petőfi volt és Arany János, kik elementáris erővel vitték diadalra fönséges költészetükben az egyszerű népiességet s ezáltal utat nyitottak Jókainak is.

(Részlet Mikszáth Kálmán azonos című művéből. Budapest, Révai, 1907)

KÖNYVRŐL KÖNYVRE

Nem tudom az idejét, mikor figyeltem fel az Új Szó hasábjain Szászi Zoltán rendszeresen megjelenő jegyzeteire. Már az elején megfogott maga a hangvétel, ahogyan ezekben a legprózaibb dolgokat is bizonyos líra hatja át. Örülök, hogy a Plectrum Kiadó jóvoltából már könyv alakban is megjelentek a költő újságíró „lírai jegyzetei" *Forgácsok* címmel. Irigylem a tehetséggel megáldott embereket, akik úgy jelenítenek meg egy-egy érzést, gondolatot, ahogy mi, átlagemberek is érzünk, csak híján vagyunk a kifejezés minden hasonló eszközének. Szíves figyelmébe ajánlom ezt a könyvet minden hozzám hasonló újságolvasónak. Élvezettel forgathatja mindenki, aki számára a tényeken kívül az érzelmek is fontosak az ember életében.

Ui.: Bevallom, nem rendelkezem saját könyvvel, ezúton szeretnék szert tenni rá. Sajnos családunkban a kultúrára jutó havi keret az Új Szó előfizetésével kimerül.

Tisztelettel: Mánya Rozália, Szőgyén

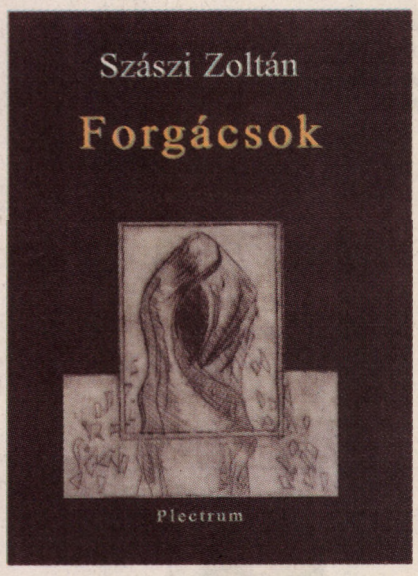

Szászi Zoltán
Forgácsok
Plectrum
Kötve, 128 old., 14,8x21 cm
bolti ár: 200 Sk
kedvezménnyel: 178 Sk

Szászi Zoltán (1964)
költő, újságíró
Rimaszombat

Nyelv révén a filozófia

Mészáros András (1949)
filozófus, egyetemi tanár
Pozsony

Megrendelhető kötete:

A felső-magyarországi iskolai filozófia lexikona
Kalligram
Kötve, 280 old.
15x21 cm
bolti ár: 310 Sk
kedvezménnyel: 279 Sk

Király V. István (1952)
filozófus
Kolozsvár

Az alábbi recenzió címét magyarázandó, álljon itt egy rövid idézet a bemutatott könyvből: „...a nevek értelem-eredeteire irányuló meditáció a szavakban a gondolkodás lehetséges – történeti – komolyságával, de esélyeivel is szembesíthet bennünket" (50.). Ezt a mondatot azért választottam a cím értelmezéséhez (vagy a címet választottam a mondat alapján?), mert visszautal arra a beszélgetésre, amelyet magával a szerzővel, Király Istvánnal folytattam idestova három évvel ezelőtt a pozsonyi Ferencesek borozóban. Ő akkor azt fejtegette, hogy az ún. magyar filozófia történetével az a gondja, hogy nem találja mögötte a magyar filozófia meghatározását. Szerinte a magyar filozófiát a magyar nyelvből kellene kifejteni. Akkor – mivel sok minden másról is beszélgettünk – nem ástunk mélyebbre ebben a témában. Most, könyvét elolvasván, újból felmerült bennem ez a kérdés, és kezdtem megérteni (de legalábbis tematizálódni kezdett bennem) akkori állítása. Ezért ezek után nemcsak a magam címadását, hanem a szerzőét is megpróbálom értelmezni, mert van egy olyan sejtésem, hogy az alcím sokaknál megrögzült nyelvi szokásokba ütközik.

Előtte azonban még egy személyes emlékemet kell felemlítenem. Király István nevével akkor találkoztam először, amikor anno Domini elolvastam tanulmányát a titokról a Magyar Filozófiai Szemlében. Aztán sok évvel később találkoztunk a Domus Hungarica vendégházában, és kiderült, hogy tudunk egymásról. Sőt, mi több: egymástól teljesen függetlenül, eltérő környezetben (ő Kolozsvárott, én Pozsonyban), hozzávetőlegesen ugyanabban az időben ugyanazokkal a témákkal foglalkoztunk, amelyek közül kiemelkedik az emberi létezés időiségének, valamint a halálnak a kérdése. (Király ezt a témaválasztást meg is magyarázza könyve 60. és 61. oldalán.) Az ilyen egyezések mögött kereshetnénk akár misztikus összefüggéseket is, de alighanem arról van inkább szó, hogy a filozófiai tematizálás kérdéséhez mindketten hasonló módon viszonyulunk. Mégpedig úgy, hogy az ún. aktualitást nem a jelen pillanat felvetette problémák fényében, hanem az adott téma felvállalásában, magyarán szólva: a személyes idő „most"-ot meghaladó idődimenziójában értelmezzük. De lehetne ez egzisztenciális kérdés is, amely azt érinti, hogyan határozza meg a léthelyzet magát a filozófiai tematizálást. Sőt, előrevetítve a könyv egyik központi kérdését: magának az alkalmazott filozófiának a státuszát is.

Az alkalmazás magában az eljárásban fedezhető fel akkor, amikor felvállaljuk a kérdezést, amely önmagunkra irányul.

Ezek után lássuk a könyv címét. Alcímének – „több-csendbeni alkalmazott filozófiai zaj-háborítás a szabad(ság) kérdezés(é)ben" – értelmét maga a szerző adja meg rövid bevezetőjében, amelynek szintén szimptomatikus felirata van: *Előzőleg*. (Ami ugyebár a megelőzés szót hozza be, vagyis azt az értelmet, hogy ez a rövid írás csupán megelőzi, de nem biztos, hogy megelőlegezi a rákövetkező tanulmányok tartalmát. A „-leg"-nek ugyanis alighanem „mintha" jelentése van. Vagyis az előszó egy dekonstruktivista előszó funkciójában jelenik meg, amely utólag utal a többi írásra, de ugyanakkor magának tulajdonítja az értelmezés szerepét is.) A zaj megtörése a csend által egyértelmű alapállás: a gondolkodás sosem a hangerő alapján ismerszik fel. A hallgatás (ez a heideggeri fogalom) az, ami a valódi közlés, az értelemfelfogás és -átadás lehetősége. A „kérdés" és „kérdezés" kifejezésekről azt hinnénk, hogy tudjuk, mit jelentenek. De azért nézzük csak meg, Király mit mond róluk. A kérdések ugyanis sok mindenre vonatkozhatnak. A leggyakrabban és a köznapokban különböző problémákra. Heidegger nyomán azonban tudjuk, hogy a probléma olyan kérdés, amelyre csak a választ kell megtalálni, és azután ez a kérdés lezárul. Vagyis a probléma lezárja a további kérdezés lehetőségét. Király azt a kérdezést helyezi előtérbe, amelyiknek nincs ilyen időbeli rögzültsége, vagyis az „aktualitása" és a „sürgőssége" nem elsősorban az adott dologban magában, esetleg külső összefüggéseiben rejlik, hanem *„reánk tartozik"* (47.). Tehát a kérdezés önmagunkra vonatkozása az, ami fontos. Ez pedig nem más, mint a *tematizálás*. (Van ennek egy más és fordított előjelű, Hrabal-féle változata, amelyben a főhős azt mondja, hogy a világ szép; nem azért, mert valóban olyan, hanem mert ő olyannak akarja látni.) Király könyve ebben az értelemben nem filozófiai problémákról szól – azaz, szoros értelemben véve, nem belterjes filozófiát prezentál, még ha fogalomhasználata erre utalna is –, hanem olyan „örök" kérdésekről, amelyekbe mindannyian beleütközünk, amennyiben létezésünket komolyan vesszük. Ezt bizonyítja az is, ahogyan a kérdezés tényéhez hozzákapcsolja a szabadságot mint a „létre nyitott lét(ezés)"-t és a módszert is. Egyébként éppen a módszer elemzésénél láttatja leginkább, ahogyan minden tematizálásnál segítségül hívja a nyelvet és annak eredendő struktúráit, jelentéseit. Vagyis mindazt, amit recenziónk első bekezdésében már említettünk. És akkor már ne is játsszuk végig azokat a lehetőségeket, amelyeket az alcím két változata nyújt: 1. „szabad kérdezés", 2. „a szabadság kérdezése". Az olvasónak azt ajánlom, próbálja feltárni a könyvnek mindkét olvasatát.

A fentebb mondottakról a legalaposabban és részletesebben magától a szerzőtől kapnak tájékoztatást az olvasók a könyv legterjedelmesebb, utolsó részében, amely a *Hagyomány és a szabadság kérdezése* címet viseli. Amelynek prológusában egyébként a szabad kérdezés (azaz a szabad tematizálás és szabad gondolatkifejtés, valamint szabad gondolatnyilvánítás) személyes vonzatairól is elmond a szerző egy tanulságos történetet.

Ez a prológus egyébként kitűnő bevezetőként szolgál a könyv egyik legfontosabb témakö-

rébe, az ún. alkalmazott filozófia „boszorkánykonyhájába" is. (Csupán zárójelben jegyzem meg – habár inkább ki kellene emelnem –, hogy Király rendelkezik az alkalmazott filozófia legjobban kidolgozott koncepciójával a filozófiát magyar nyelven művelő kollégák közül.) Lényegében a könyv első része erről szól, és talán a szerző egyetlen mondatával is definiálható lenne: „az alkalmazott filozófia számomra éppenséggel a filozófiai *szabadság* területe" (55.). Amit érthetünk úgy, hogy a tematizálás elé nem állíthatunk tiltó táblákat, és úgy is, hogy az egzisztenciális helyzetekre való rácsodálkozás mindig is a filozófia doménuma volt és maradt a mai napig. Éppen csak a professzionalizálódott, egyetemekhez és kutatóintézetekhez kötött, valamint a „publikálj, vagy dögölj meg!"-féle jelszót elfogadó és szerinte működő filozófia maradt meg a szakmai köldöknézésnél. Esetleg vált az új keletű „vallások" szolgálólányává. A szerző az „alkalmazásnak" több módozatát is felsorolja az analógián kezdve, az érvényesítésen át a hasznosításig. Nekem az volt a benyomásom, hogy a háttérben mindig ott volt a hagyományos hermeneutikai hármasság – a subtilitas intelligendi, a subtilitas explicandi és a subtilitas applicandi – egymást feltételező kapcsolata. Ami azt jelenti, hogy Király felfogásában sem „utólagos" az alkalmazás, hanem hogy az magában az eljárásban fedezhető fel akkor, amikor felvállaljuk azt a kérdezést, amely valójában önmagunkra irányul.

Ha valaki könnyű olvasmányra vágyik, óva intem attól, hogy Király V. István könyvét vegye a kezébe. De ha valakit érdekel az az út, amelyet megjárva közel kerülhetünk a filozófiai kérdezésmódhoz, és szimpatikus számára Heidegger gondolkodásmódja is, akkor a bemutatott könyvben jó társra talál. Jó szívvel ajánlom.

Mészáros András

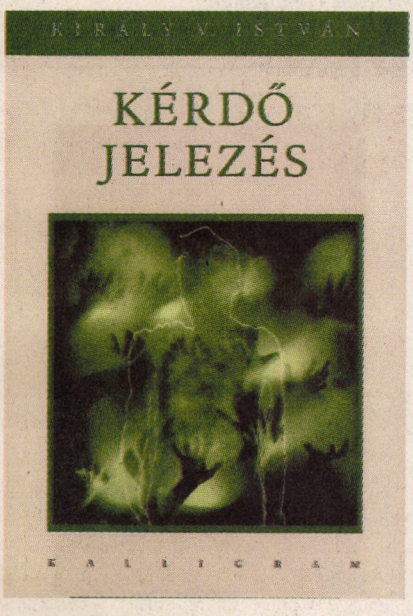

Király V. István
Kérdő jelezés
Kalligram
Fűzve, 224 old., 12,6x18,9 cm
bolti ár: 190 Sk
kedvezménnyel: 150 Sk

FIGYELMÜKBE AJÁNLJUK

Cselényi László
Kiegészítések Hérakleitoszhoz avagy A nélkülözhetetlen könyvek
Madách-Posonium
A Cselényi László Munkái című sorozat negyedik kötete a szerző két ismert munkájának új ötvözetét kínálja. A könyv a Kiegészítések Hérakleitoszhoz című, 1988-ban megjelent versmontázsokból és a tíz évvel későbbi keltezésű A nélkülözhetetlen 100 könyv című ismeretterjesztő gyűjteményből ad átfogó válogatást.
Kötve, 280 old., 14,8x20,9 cm
bolti ár: 240 Sk

H. Nagy Péter szerk.
Disputák között
Lilium Aurum–Fórum Kisebbségkutató Intézet
A sorozat második darabja, a Tanulmányok, esszék, kritikák a kortárs (szlovákiai) magyar irodalomról alcímű válogatás egyes szövegei egyebek közt olyan jelentős műveket értelmeznek, mint amilyen Farnbauer Gábor Az ibolya illata c. gondolatregénye, Hizsnyai Zoltán Bárka és ladik c. verseskötete, Tőzsér Árpád Finnegan halála c. vagy Mészáros Ottó Poemateria c. kötete.
Fűzve, 248 old., 12,2x19,5 cm
bolti ár: 170 Sk
kedvezménnyel: 153 Sk

Tolnai Ottó
Költő disznózsírból
Kalligram
A Parti Nagy Lajos által 1998-ban a Magyar Rádió számára készített életútinterjú szerkesztett, Tolnai Ottó által bővített változata. A terjedelmes interjúregény nemcsak a költő életútját és munkásságát eleveníti fel, hanem a személyes és a kisebbségi múlt mélyrétegeit is. Szól a mesterekről, kortársakról, az Új Symposion nemzedékéről.
Kötve, 400 old., 15,5x21,3 cm
bolti ár: 310 Sk
kedvezménnyel: 280 Sk

Vári György
„Az angyal a részletekben..."
Kalligram
Az ismert szerző tanulmányainak és kritikáinak gyűjteménye Nádas Péter, Mándy Iván, Nyerges András, Schein Gábor, Petri György, Simon Balázs, Orbán Ottó, Parti Nagy Lajos, Németh Gábor, Pályi András, Cserna-Szabó András, Vas István, Hamvai Kornél, Gáczi János, Szép Ernő és Radnóti Miklós műveiről.
Kötve, 232 old., 12x18,5 cm
bolti ár: 230 Sk
kedvezménnyel: 200 Sk

Szókereszt-beszély

Orbán János Dénes (1973)
József Attila-díjas költő, író
Kolozsvár

Balázs F. Attila (1954)
költő, író
Pozsony

Megrendelhető kötete:

Meztelen lovagok
AB-ART
Kötve, 72 old.
14x19,7 cm
bolti ár: 150 Sk
kedvezménnyel: 139 Sk

Nem igazán szeretek a versekről beszélni. A vers a legszentebb irodalmi műfaj, az igazi versnek hímpora van, és az avatatlan megközelítés könnyen letörölheti azt. A költészet előtört az emberből, az elméletek azonban csinálmányok. Végső soron az elmélet redukálható: van jó vers és van nem jó vers. Ennyi.

Amit a költő jól megír, azt a kritikus hogyan írhatná meg jobban?

A verset nem elemezni kell, hanem olvasni, szavalni, elküldeni a kedvesnek, fölhasználni hölgyek megszédítésére vagy pedig lázítani, forradalmat szítani vele.

Ezért elemezni nem fogok. Ámde az arra méltó verseskönyvek megérdemlik a pályatársak és a kritikusok laudációját, nekünk kell széthordoznunk azokat és kedvet támasztani elolvasásukhoz. Utána meg már csak a vers beszél, önmagáért, és annál jobban nem tud senki sem.

Balázs F. Attila lírája nagyon személyes. Olyannyira, hogy nehezen választható le költőjéről. Poétánk egy fölöttébb furcsa, nyughatatlan figura. Hajdanában, lemondván a világi élet gyönyöreiről, az Úrnak kívánta szentelni életét, mi is az elszántság mellett a transzcendencia és a misztikum iránti hajlamokról árulkodik. Néhány év után azonban a világi dolgok győztek, bizonyítékaként annak, hogy poétánk túlontúl szenvedélyes, és nem elégszik meg a transzcendens gyönyörökkel. Egy bábszínházi kitérő után egy tucat esztendeig egy másfajta papság következett: a könyvtárosság. A könyvtár is templom, a tudás és az elrévülés színhelye, azzal a nagy előnnyel, hogy nem kötelező a cölibátus.

Ezek után egy különleges emigráció következett. Az erdélyi kisebbségi létből a felvidéki kisebbségi létbe. Arról, hogy ez miről árulkodik, képtelen vagyok nyilatkozni, mindenesetre roppant érdekes lépés volt. Mint ahogyan érdekes az is, hogy egy erdélyi poéta vált a felvidéki irodalmi élet egyik oszlopos figurájává, aktív könyvkiadót működtet és fiatal felvidéki tehetségeket indít el az irodalom rögös útján.

Nyugtalanság, nyughatatlanság, állhatatlanság, bátorság a folytonos újrakezdéshez, sokoldalúság. No meg egy jó adag őrültség...

Akárcsak a versek. Ezeknek is hányatott sorsuk volt. Kor szerint Balázs F. Attila a harmadik erdélyi Forrás-nemzedékhez tartozna, Szőcs Géza, Cselényi Béla, Zudor János, Adonyi Nagy Mária, Egyed Péter, Bréda Ferenc neve mellett lett volna a helye. Csakhogy első kötetét „a különböző rendű és rangú cenzorok rendre visszadobták (...), a végleges változatot látva (utólag) érthetetlen okokból" – írja Kocur László a *Szókeresztem* utószavában. No nem, azok a cenzorok tudtak valamit, éspedig azt, hogy a szocializmus szemszögéből nem egészséges ezt a lírát föltálalni az akkori fiataloknak. Ha az első kötet (amely végül Pozsonyban, több, mint tíz év késéssel, a rendszerváltozás után jelent meg) a megfelelő időben publikáltatik, úgy Balázs F. Attilát mint a harmadik Forrás-nemzedék indulatos harcosát emlegetnék az irodalomtörténészek. Míg a többiek játszadozásban, finom líraiságban élték ki magukat, és minden egyebet, ami szemet szúrt volna, ügyesen kódoltak, Balázs F. Attila köntörfalazás nélkül írta ki magából minden nyugtalanságát, vívódását, és versei hemzsegtek az agresszív képektől. Nyilvánvaló volt, még egy cenzor számára is, aki amúgy minden költőt ördögnek tart (mert ördög minden költő – állítja Balázs F.), hogy az erdélyi ifjúságra nem a rendszer elvárta hatást fogja gyakorolni. Hogyan illett volna bele a kommunista világképbe például ez:

a város nesztelenül lemeztelenül
mocskos ködöt kavarnak
nagyszájú varjak
kiégett szemű férfiak az alkohol templomaiban
láthatatlan katakombákban új mítoszok
titkokat őrző falakra a repkény kapaszkodik
levágott fejekből felbugyognak a szavak
vak kezek mint megfagyott csirkék után
elfekszenek néhány tétova mozdulat után
átlőtt könyvön át bukdácsol a csomagolt
rémület

Nem jelenhetett meg akkor, megjelent később, és most újra megjelent. Most is aktuális, hiszen a mindenkori ifjúság nyughatatlan vívódását énekeli meg, és a lázadó változtatni akarást, mindenét, ami nem tetszik, lett légyen az lelki, testi, társadalmi vagy transzcendens.

Balázs F. Attila szűkszavú költő, kevés verset írt. Akárhány évesen, mindig fiatalon. „Mert megtartani nem tudtalak / de elveszíteni csak magamat tudom" – írja. Ezekben a versekben mindig megtalálja.

Orbán János Dénes

(Elhangzott Dunaszerdahelyen, a Vámbéry Irodalmi Kávéházban és Érsekújváron, a Lavazza kávézóban a kötet – beszélgetéssel és felolvasással egybekötött – bemutatóin.)

Balázs F. Attila
Szókeresztem
Lilium Aurum
Fűzve, 112 old., 12x18 cm
bolti ár: 99 Sk
kedvezménnyel: 89 Sk

Lírai háromtusa

Az alkotói folyamatot már nem belső titokként misztifikálja

Z. Németh István legújabb kötete a költő régi és új verseiből nyújt válogatást. A gyűjtemény joggal nevezhető reprezentatívnak, hiszen nem kevesebb, mint tizenhat év termésének legjavát adja. Egy ilyen válogatás szinte önkéntelenül felveti a kérdést: honnan indult és hová érkezett (vagy inkább: merre tart) a költő. Bizonyára lesznek a *Triatlon*nak olyan olvasói (főként irodalomtörténészek), akik azt próbálják majd megfigyelni, hogyan módosult a költő verselési technikája, lírafelfogása a *Rózsa és rúz*stól a *Rulett*ig. Nem kizárt, hogy a kötetben kirajzolódó ív kijelöl egy ilyenfajta „fejlődési" irányt. Az alábbiakban – bár a feladat kétségkívül izgalmasnak tűnik – mégsem teszek kísérletet ennek rekonstruálására. Ehelyett a Z. Németh-i líra egyes jellemzőit nem feltétlenül történeti perspektívából veszem szemügyre. Teljességre nem törekszem, mindössze három szólam jelenlétére hívnám fel az olvasó figyelmét.

A látásmódot átfókuszálja a kívülről nézésre.

Úgy vélem – és ezzel nem vagyok egyedül –, hogy a 2001-ben megjelent *Rulett*el jelentős módosulás, illetve hangsúlyeltolódás ment végbe Z. Németh István költészetében. Új Szó-beli recenziójában Csehy Zoltán egyenesen fordulatról beszél a kötet egyes versei kapcsán: „az éncentrikus, asszociatív-képi metaforikájú, a szürrealizmus örökségéből táplálkozó látásmód, a koncentrált nyelvboncolás és fordulatgenerálás versszervező erejébe vetett túlzó hit helyébe sajátos nyelvfilozófiai attitűd lép, módosul továbbá a szerző szöveghez való viszonya is, mivel az alkotói folyamatot már nem belső titokként misztifikálja (mint pl. korábbi *Lélegzet* c. kötetében), épphogy a látásmódot átfókuszálja a kívülről nézésre, felszámolja a neoromantikus-posztnyugatos ideál viszonyrendszerét." Nem lehet véletlen, hogy ezek a versek szinte kivétel nélkül helyet kaptak az új kötetben is. Az *Egy szöveg hétköznapjai* című ciklus darabjainak „főhőse" maga a szöveg. Ez azonban – szerencsére – nem az alkotás gyötrelmeinek tematizálását jelenti. E versek kapcsán inkább a lírai alany folyamatos meghátrálásáról, a szubjektivitás eltűnéséről beszélhetünk – egyfajta feloldódásról a virtuális szövegtérben. Az eljárás annál is zavarba ejtőbb, mert ez a pántextualizmus ugyanakkor (ön)ironikus rájátszásként lepleződik le, melynek során a nyelv személytelen grammatikalitása minduntalan antropomorfizálódik.

Mindehhez azonban hozzá kell tenni, hogy az új kötet megőrzi a Csehy által neoromantikusnak és posztnyugatosnak bélyegzett szólamokat is. S ez óvatosságra int az említett fordulatot illetően. Például a *Pillanatkém* című ciklus egyes darabjai teljesen érzéketlenek maradnak a fent vázolt kérdésekre. Az olyan versek, mint pl. a *Pillanatkém* vagy a *Komáromi éj* merőben másként reflektálják – ha ugyan reflektálják – a nyelviség tapasztalatát, s egy, az előbbitől nagyon eltérő olvasásmódot provokálnak. Ugyanez mondható el azokról a versekről is, amelyek – főként korunk mindent elborító „médiaáradatára" reagálva – valamiféle dekódolható üzenet közvetítésében érdekeltek (*Mondja egy kislány az osztályteremben, Elmondom brader*).

Végezetül arról a jelenségről szólnék, amely – úgy tűnik, az időbeliségtől függetlenül – elemi részét képezi Z. Németh István költészetének. A szójátékról van szó, pontosabban annak egy sajátos működtetési módjáról. Hans-Georg Gadamer szerint a szójáték összeférhetetlen a költői szó eredendő többértelműségével, és szétveti a költemény egységét. „Egy dallamban vagy egy lírai költeményben, mindenütt tehát, ahol a nyelv zenei figurációja túlsúlyban van, aligha bizonyul hatásosnak a szójáték robbanótöltete" – olvashatjuk a *Szöveg és interpretáció*ban. Érdekes módon Z. Németh lírája több esetben rácáfol erre, legalábbis a kijelentés első felére. Példaként a *Netán a neten* utolsó, vagy a *Virágpiac* első strófáját idézhetnénk, ahol éppen az ötletes szójáték teremt metaforikus többletértelmet: „tengerbe vizet hord szamarán / nem érdekli őt miszter mekkenzi / csak allah ki száguld ford ramadán", „Visszatérő álom: / angyal áll a vámon, / hóna alatt laptop, / szólnak a harangok. / »Vegyél dogmacsomag / egyéb programokat, / vérző szívre tampont...« / Semmi egyéb támpont." Igaz azonban, hogy a vers egészének ez mégsem használ. Sajnos, a sikeres megoldások mellett az esetek többségében a szójáték túlhajtását regisztrálhatjuk. Mintha a szójátékgyártás állandó kényszerétől szenvedne a költő, s még inkább az olvasó, akinek gyakran lehet az az érzése, hogy a kevesebb ezúttal is talán több lett volna.

Keserű József

Keserű József (1975)
irodalomkritikus
Komárom

Megrendelhető kötete:

Kor/Szak/Határok
Kalligram
Fűzve 216 old.
11x18 cm
bolti ár: 160 Sk
kedvezménnyel: 149 Sk

Z. Németh István
Triatlon
Plectrum
Kötve, 126 old., 13x21,5 cm
bolti ár: 200 Sk
kedvezménnyel: 180 Sk

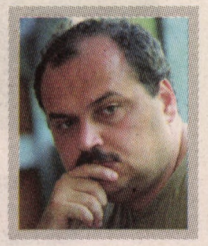

Z. Németh István (1969)
költő, író, tanár
Csicsó

Megrendelhető kötete:

Tündérvirág
AB-ART
Kötve, 48 old.
17x25 cm
bolti ár: 160 Sk
kedvezménnyel: 150 Sk

Új könyveink

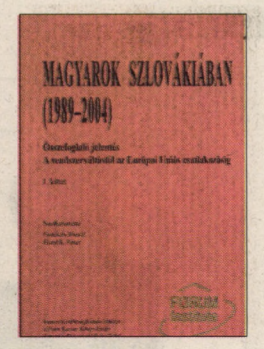

Fazekas József–Hunčík Péter szerk.
Magyarok Szlovákiában
(1989–2004) I.

Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum

A kézikönyv első kötete a szlovákiai magyarság történelmének a rendszerváltástól az Európai Uniós csatlakozásig tartó időszakát dolgozza fel. A könyv tanulmányainak szerzői (többek közt Sándor Eleonóra, Öllős László, Szarka László, Hamberger Judit, Mészáros Lajos, Gyurgyík László, László Béla, Tóth Károly, Jaroslav Kling, Peter Pažitný, Tuba Lajos, A. Kis Béla, Herdics György, Zsidó János, Liszka József, Varga Sándor, Görföl Jenő, Lovász Attila, Hushegyi Gábor, Grendel Lajos, Hizsnyan Géza, J. Mészáros Károly) Szlovákia politikai, társadalmi, oktatási, kulturális stb., stb. kisebbségi helyzetének és életének lexikonszerű összefoglalásával nyújtanak átfogó képet a szlovákiai magyarságról.

Kötve, 480 old., 17x24 cm
bolti ár: 300 Sk
kedvezménnyel: 270 Sk

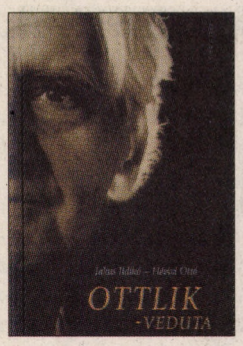

Jakus Ildikó–Hévizi Ottó
Ottlik-veduta

Kalligram

Olvassuk-e, és ha igen, tudunk-e újat mondani Ottlik Géza életművéről? A szerzőpáros arra vállalkozott, hogy új kérdéseket tegyen fel anélkül, hogy a régi válaszokat ismételné. Az Ottlik-veduta a mindent újra átgondolásra vállalkozik, s a rögzült és konvencionális eddigi értelmezéseket elmozdítva új kérdésirányokból elemzi az írói életművet. A tanulmánykötet nemcsak eredeti és elegáns értelmezés, hanem lebilincselő olvasmány is. Kis túlzással: akár egy krimi. Mellesleg azt is igazolja, hogy Ottlik műveit érdemes ezzel a nyomozói stratégiával (úja)olvasni.

Kötve, 344 old., 12,3x18,7 cm
bolti ár: 240 Sk
kedvezménnyel: 210 Sk

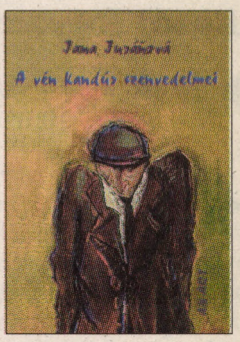

Juráňová, Jana
A vén kandúr szenvedelmei

AB-ART

A Mor(t)alitás alcímű kisregény az irodalmi élet önző és sznob világából meríti témáját. Mint irodalmi szöveg ugyanakkor elsősorban a szóban és az ábrázolásban rejlő erőszakról szól, mintegy annak példázataként, hogy ha az irodalom a kultúra ügyévé képes emelni a nő megaláztatását, akkor magában az ügyben van a hiba. Legalábbis ami ezt a kis detektívregényt illeti, mely az ún. magas irodalomnak is gúnyos tükre kíván lenni. Az ismert szlovák feminista aktivista prózakötete a Kenguru Zsebkönyvek sorozat 7. darabjaként jelent meg, Horváth Erika fordításában.

Kötve, 144 old., 12x17 cm
ára: 180 Sk

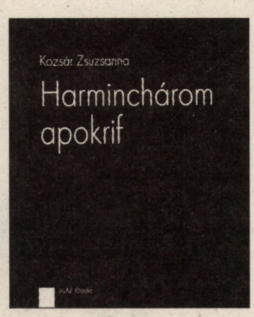

Kozsár Zsuzsanna
Harminchárom apokrif

Nap Kiadó

A Biblia számos írót megihletett már, hogy az ó- vagy újszövetségi történeteket újramesélje, kibővítse, továbbmondja, vagy eljátsszon azzal a gondolattal, hogyan történhetett volna másképp. A Harminchárom apokrif azok közé a szövegek közé sorolható, melyek az evangéliumi történetsorozatot merészebb szemszögből láttatják: elsősorban az emberit, a testit, az intim magánszférát domborítva ki. A másként újramesélt bibliai fejezetek ismert szereplői deheroizált, emberi figurák, nagyon is gyarló tulajdonságokkal s a mai ember lelki problémáival. Másképp viselkednek, másképp éreznek, mint elvárnánk, ettől válik a könyv különössé, lázadóvá, apokriffé.

Kötve, 136 old., 16,5x19,5 cm
bolti ár: 220 Sk
kedvezménnyel: 180 Sk

Cs. Liszka Györgyi
Lilla naplója

Nap Kiadó

A szerző szépirodalmi eszközökkel építkező, magát fiktívnek álcázó kétkötetes naplója valóság és illúzió játéka: egyszerre regényes memoár és pontosan behatárolható, tényekre visszavezethető emlékirat. Főszereplője, az irodalom és a nyelv, a szerelem, valamint az igazság háromszögében helyét kereső gimnazista lány diákélete minden jelentősnek vélt mozzanatához ragaszkodik, s egy kompakt közösség mindennapjainak megragadásával – mintha csak mellékesen – korának hiteles tudósítója lesz. Mondhatni, a műnek csak műfaji ürügye a napló, s nem is annyira a szerzőjéről, mint inkább az általa megélt négy gimnáziumi esztendőről és ennek az időszaknak a hangulatáról szól.

Fűzve, 240 és 216 old., 11x15 cm
bolti ár: 180 Sk
kedvezménnyel: 160 Sk

ÚJ KÖNYVEINK

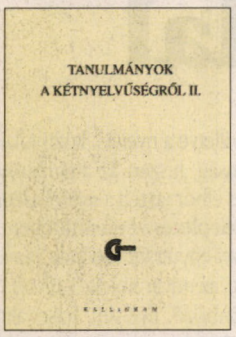

Lanstyák István–Menyhárt József szerk.
Tanulmányok a kétnyelvűségről II.
Kalligram

A Gramma-könyvek második darabja a 2002-ben megjelent Tanulmányok a kétnyelvűségről című kötet szabad folytatása. A gyűjtemény ugyanakkor nem csak tartalmában, szerkezetében is eltér elődjétől: annál változatosabb; tanulmányokon kívül rövidebb nyelvészeti tárgyú írásokat is tartalmaz, továbbá nyelvi interjút, élőnyelvi szövegek lejegyzett változatát, az erdélyi, kárpátaljai és a vajdasági nyelvi irodák beszámolóját, valamint recenziókat. A kutatások is, melyekre a dolgozatok épülnek, nagyon sokfélék, s ezért remélhetőleg a legkülönfélébb szakterületek művelői számára lesznek inspirálóak.

Fűzve, 304 old., 16,7x24 cm
bolti ár: 190 Sk
kedvezménnyel: 170 Sk

Liszka József szerk.
Az Etnológiai Központ Évkönyve 2003–2004
Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum

Az évkönyvsorozat – amellett, hogy a szlovákiai magyar tájak népi kultúrájának eredményeiről is számot ad – nyitva áll a Duna-medence népeinek népi kultúráit bemutatni kívánók előtt. Hangsúlyos szerepet kap benne az interetnikus kapcsolatok kutatása, valamint a különféle jelenkutatási és változásvizsgálatok eredményeinek a bemutatása. Az Acta összevont, 5–6. kötete Vajda László, Manfred Seifert, Rastislava Stoličná, Liszka József, Pusko Gábor, Perger Gyula, Székely Zoltán és L. Juhász Ilona tanulmányain kívül beszámol néhány fontosabb eseményről s egy könyvismertetésekből álló hetvenoldalas részt is tartalmaz.

Fűzve, 244 old., 16,5x23,5 cm
bolti ár: 250 Sk
kedvezménnyel: 200 Sk

Petrarca, Francesco
Orpheusz lantja, Dávid hárfája
Kalligram

A könyv az első humanistának tekintett, hétszáz évvel ezelőtt született költő eklogáiból, verses leveleiből, tarka költeményeiből, bűnbánati zsoltáraiból és Afrika című hőskölteményéből kínál válogatást, Csehy Zoltán fordításában, jegyzeteivel és utószavával. Az összeállítás Petrarca latin nyelvű költészetének mind az orpheuszi (antik), mind pedig a dávidi (keresztény) térfelére kiterjed, éppen a kapcsolódási pontokat szem előtt tartva. A kétnyelvű (a latin eredetit is tartalmazó) kötethez Szörényi László írt előszót.

Sloboda, Rudolf
Színésznők
AB-ART

A szlovák prózairodalom népszerű képviselője elhunytának tizedik évfordulójára jelent meg – a Kenguru Zsebkönyvek sorozat 7. darabjaként – ez az elbeszélésgyűjtemény, mely egy tucatnyi hosszabb-rövidebb novellát tartalmaz. Az önéletrajzi élmények ihlette történetek főszereplője maga a szerző, cselekményüket pedig többnyire a mindennapok eseményei mozgatják. Így nem csoda, ha a szövegek legmeghittebb környezete a szlovák főváros, ismert művészeivel, közéleti személyiségeivel, a szlovák valóság hétköznapjaival, visszásságával. L. Gály Olga fordításában.

Kötve, 144 old., 12x17 cm
ára: 180 Sk

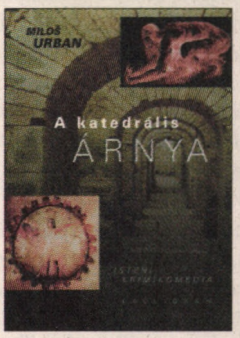

Urban, Miloš
A katedrális árnya
Kalligram

Isteni krimikomédia alcímmel már a cseh szerző második regényét adja ki magyarul a Kalligram, Beke Márton fordításában. A misztikus thrillert olvashatjuk izgalmas krimiként, tragikus szerelmi történetként, sajátos műemlékkalauzként, beavatási regényként vagy akár mögöttes tartalmakat rejtő intellektuális kalandregényként. Aki ismeri Urban prózáját, nem lepődik meg azon, hogy A katedrális árnya is tele van rémtettel, rituális gyilkossággal, megmagyarázhatatlannak tűnő jelekkel és jelenségekkel. A rendőrség pedig hiába nyomoz. A megoldáshoz talán egy rejtélyes könyv vezet.

Kötve, 176 old., 16x21,6 cm
bolti ár: 230 Sk
kedvezménnyel: 190 Sk

A bemutatott könyvek a megjelölt kedvezményes árukon megrendelhetők.
1000 Sk feletti megrendelés esetén nem számítunk fel postaköltséget (65 Sk).
Könyvtárak és iskolák, figyelem!
1000 Sk feletti megrendelés esetén 25% kedvezményt biztosítunk.

Szerző(k) és cím(ek):

.....

.....

.....

.....

.....

.....

A megrendelő neve:

Lakhely, utcanév, ház- és irányítószám:

Telefon:

Postacímünk:
Vydavateľstvo Kalligram, s. r. o.
Staromestská 6/D
P. O. Box 223 810 00
Bratislava 1
Tel./Fax: 00421-2-544 15 028
e-mail: distribucia@kalligram.sk

A háború közepén hiányzik egy oldal

Polgár Anikó (1975)
Madách- és Posonium-díjas költő, műfordító, irodalomtörténész
Dunaszerdahely

Megrendelhető kötete:

Catullus noster
Kalligram
Kötve, 294 old.,
12x19 cm
bolti ár: 190 Sk
kedvezménnyel: 169 Sk

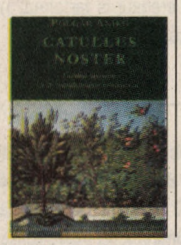

Kibédi Varga Áron (1930)
költő, irodalomtörténész
Amszterdam

Megrendelhető kötete:

A jelen
Kalligram
Fűzve, 224 old.,
12x18 cm
bolti ár: 210 Sk
kedvezménnyel:
189 Sk

Kibédi Varga Áron új verskötetében a történelem és a természet nyelvvé változik, sémákat hoz létre, melyeken belül bizonyos nyelvi vagy nyelvészeti operációk játszódnak le. E mozgás alapmotívumai a háló, illetve a szótartomány kifogyhatatlansága, sőt még a szótlanság, a csönd, a ki nem mondás is célirányos kommunikációvá válik. A címbe is kiemelt oldás motívuma is ennek a megkötött nyelvi hálónak a kibogozására utal. A kötettér, a nyelvi háló statikus, melybe a kötetnek a történelem előtti időből a történelembe tartó, majd a történelem utániban feloldódó dimenziói visznek mozgást.

Plasztikus érzékenységgel érhető tetten, ahogy a szó bekerül egy történésbe, részt vesz a történésben, olykor meghatározó elemévé válik, kivált a történés továbbörökítésében, ezáltal létrehozva a történelmet magát. A történelem tehát csupán szavak halmaza, illetőleg egyetlen hatalmas könyv, melynek oldalai hiányoznak („A háború közepén hiányzik egy oldal.", 89. old.), mely palimpszesztusokat tartalmaz, s melyben különböző nyelvű bejegyzések sokasága olvasható. A kötetkompozíció egy grammatikába transzformált eszkatologikus ív mentén olvasható: a nyelvteremtéstől a nyelvi teremtésen át a nyelviségben bekövetkező utolsó ítéletig, majd az azt követő nyelvi feltámadásig. Mielőtt az az érzésünk támadna, hogy Kibédi elkülöníti a valóságreferenciát a nyelvi referenciáktól, le kell szögeznünk, hogy itt éppen egy fikcionált, ugyanakkor a szakralitás terében valóságreferenciaként újra meg újra megélt történéssor reinterpretációjáról van szó a nyelv permanens mozgásának látványos felmutatásával. A kötet motívumai nem csupán egy-egy versen belül értelmezhetők, hanem az egész kötet kontextusában, a nyelv folyamatosan működik, s tulajdonképpen a versek egy egységes nyelvi áramlás meg-megszakítása révén nyerik el szövegdimenzióikat.

Kibédi verseiben bizonyos fokú kiszámítottság, harmónia érvényesül, holott a primer olvasás a végtelen burjánzás lehetőségeit villantja fel. Ez a rend a hermetizmus poétikájához közelíti szövegeit, s így a nyelvi koncentráltság ellenáll a nyelv terjeszkedésének és mintegy kordában tartja. Ám Kibédi a hermetizmustól több tekintetben is eltér: többek közt objektív szemléletmódja sokkal radikálisabban zárja ki az alanyiságot, illetőleg a metaforikus kifejezésmód is felszámolódik.

Gyakorta a szavak fonetikai hasonlósága és jelentéstartalma közt fölmerülő értelmezési lehetőségek, illetve kapcsolatkeresések kerülnek Kibédi érdeklődésének középpontjába. Kivált érvényes ez a kifejezetten irodalmi vagy régies, elhomályosult szavak esetében, melyek úgy lépnek elénk, anyanyelvi beszélők elé, mintha egy idegen nyelv szavai lennének, váratlan és még ismeretlen jelentésekkel. Ebből a nyelvpoétikai fölismerésből fakad a következő gondolat: „Az idő jár, de nem jelent: szó nélkül támogat." (42. o.). Ezekre éppen a fordítás (vagy interferencia) lehetősége-lehetetlensége figyelmeztet, illetve a nyelvek közti tulajdonképpeni átjárhatatlanság, hiszen az átjárhatóságnak már a gondolata is elborzasztja a nyelvhasználót, ezért tűnik szinte leleplezésszerűen döbbenetesnek, amikor Kibédivel együtt kimondjuk: „Az idő vasfoga, a szőlő szeme, az udvar holdja" (19. o.).

A különböző nyelvek használata identitástöbbszöröződéshez vezet, ugyanakkor a több nyelvben élés egyfajta képtelenség: e két pólus feszültsége adja a Kibédi-versek igazi intenzitását, s teszi a többnyelvű közegben élők számára polivalensebbé („Többször vagyok, mint szeretném" – 17. o.). A többnyelvű beszélő a hazatérőhöz hasonlít (28. o.): az idegen nyelvi közegből hazaérkező, vagyis saját nyelvére rátaláló a nyelv helyhez kötöttségét intenzívebben érzékeli, s ezáltal identitása is metamorfózison megy keresztül. S ezt a metamorfózist rendszerint az idegen nyelveknek kijáró érdeklődés („Nyelvhasználata nyalánk"), fürkészés mozzanata kíséri, s tudatosul, hogy a nyelvi identitásban sajátos űrt képez a *locus* állandóságának hiánya. Így a „hazatérő" nemcsak mozgó identitása miatt hely nélküli, hanem a nyelvhasználata is „helytelen", ami Kibédinél a „szótlan"-nal azonos.

A *locus* azonban Kibédi számára nem földrajzi tér, hanem kizárólagosan nyelvi („A hont csak a szavak szavatolják!" – 31. o.), ezért nem kisajátítható, nem behatárolható. Ezzel a „hontalan" szó klasszikus jelentése felszámolódik, referencialitása megkérdőjeleződik, ahogy a nyelvtan sem nyelvi szabályok gyűjteménye többé, hanem az illemtant felváltó, az élet minden területét átható rendszerezési elv.

Polgár Anikó

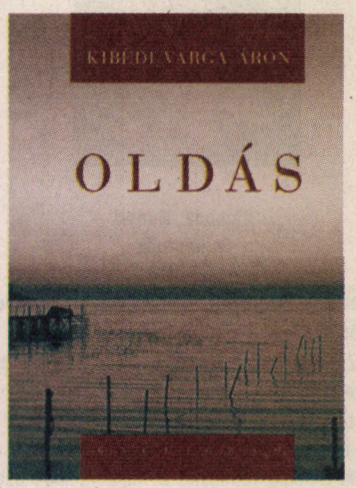

Kibédi Varga Áron
Oldás
Kalligram
Fűzve, 96 old., 14,5x15,5 cm
bolti ár: 140 Sk
kedvezménnyel: 120 Sk

A „vizuális költészet" archeológiája

Beke Zsolt első kötete „a vizuális költészetnek a jel fogalmát megkérdőjelező írásmódjáról, a jelenlét »jel«-en létté változásáról" kísérel meg átfogó képet nyújtani. A Bevezetést követően négy eszmefuttatás járja körül a problémát, melyek akár önálló tanulmányokként is olvashatók. A fejezetek mindegyike teoretikus dilemmákból indul ki, a „kortárs" filozófiák és jelelméletek dinamizálására összpontosít. Mégis a könyv legproduktívabb részeinek azok a mikroelemzések tekinthetők, melyek konkrét alkotások horizontjában teszik próbára az elméleti következtetések alkalmazhatóságát. Ilyen sikeres argumentációként értékelhető Papp Tibor *Libérc* c. képszövegének, Peter Handke *A kapus félelme tizenegyesnél* c. kisregényének, Juhász R. József *Végtelen sorok írója e költő* c. szabad versének, Farnbauer Gábor *Az ibolya illata* c. regényének és Tőzsér Árpád *Finnegan halála* c. verseskötetének értelmezése. Az alábbiakban ezek közül emelnénk ki egyet, s ezzel párbeszédbe lépve mutatnánk be a fiatal irodalomtörténész látásmódjának összetettségét és érvelésének továbbgondolhatóságát.

A *Végtelen sorok írója e költő* interpretációja kétségtelenül a *Korszerű szendvics* befogadás-történetének talán legfontosabb írása. Beke Zsolt helyesen fogalmazza meg, hogy Juhász R. József nyelvhasználatában jelentős szerepet játszanak a referencialitás ellenében ható szókapcsolatok, illetve a kihagyások, a befejezetlen szavak és mondatok. Ebből kiindulva a szövegben színre vitt igaz–hamis oppozíció fellazítását hajtja végre, majd kimozdítja a vers ellenpontozó, „transzcendáló" értelmezését, miközben a szoros olvasás szükségességét vetíti előre: „Ugyanakkor (...) megfigyelhetünk pár dolgot, mely a szöveg »szigorúbb« olvasására kényszeríthet bennünket. Először említhetjük a költemény címét, mely a szöveg befejezetlenségére, nyitottságára irányítja a figyelmet. De itt van a végén egy teljesen más hangvételű, eltérő stílusú, melankolikus függelék, mely mintegy megkétszerezi az amúgy is saját magát értelmező szöveg önreflexivitását. Azután feltűnhet a sorok sejtelmes toldalék- és szóvégnélkülisége." A „szigorúbb olvasás" kifejtését a szerző „a szó nem szó" állítás visszaír(ód)ására alapozza, melynek eredményeképpen kilátásba helyezi a műbeli jelviszonyok átrendezhetőségét. Konklúziója szerint a szöveg működése „A »jel« természetét mutatja be, szemlélteti oly módon, hogy elhagyja a sorok végét, és referenciálisan értelmezhetetlen betűcsoportokat hagy ott. Ezek ténylegesen nem szavak, mégis értelmezzük őket a maguk végtelen töredékességében is.

A betűcsoportok csak egy erőszakos referenciális olvasat számára lesznek kiegészíthetők egy teljes alakra, s ezek az alakok csak az ilyen olvasási mód számára lehetnek azonos értékűek a töredékekkel."

Beke Zsolt interpretációját ezen a ponton érdemes továbbfűznünk, hiszen a betűk identitásbontó játéka azt is feltételezheti, hogy az olvasásnak szintén a betűk szintjére kell „visszatérnie". Ugyanis a „függelék" fölötti rész nem pusztán részlegesíti a sorokat és a szavakat, hanem a nyelv lebontását egy önálló, kiegészíthetetlen grafémáig vezeti el:

„IRODALOM de súlyos gazember vagy t
KÖLTŐ te mocskos al
VERS hazug va
GONDOLAT fu
OLVA
CS".

A versszerűség kritériumaira és az irodalmi kommunikáció sérüléseire vonatkoztatható töredékek tehát ezen a ponton létrehoznak egy olyan „jelet", melynek bevéződése már nem feltétlenül is referencialitás és költőiség, hanem sokkal inkább esztétika és retorika feszültségét implikálja. A „CS" ebből a szempontból – és a kontextus fényében – szavakat, sorokat, ideológiákat stb. helyettesít, ezért funkciója valóban az elemzés erejétől függ; viszont az öntudattól megfosztott betű, a világszerűségtől elszakadt alkotás, a felejtés emblémája. Nem pusztán a „jel" megváltozott státuszáról, újraértelmezéséről, hanem legalább annyira kiüresítéséről, destabilizáló hatásáról tudósít. A „végtelen" alakzatok feltöltésére irányuló akarat ezért nem söpörheti félre az esztétikai megfontolásokat, de beleütközik a retorika azokat korlátozó munkájába. Beke Zsolt interpretációja horizontot nyit egy ilyen jellegű kérdezésmódnak is, ezért a *Végtelen sorok írója e költő* olvasására tett ajánlata több mint CSábító.

Az olvasásnak szintén a betűk szintjére kell „visszatérnie".

Az említett mikroelemzések kapcsán felvetődik egy olyan dilemma is, mely a kötet egészének koncepcióját érinti. A filozófiai és jelelméleti előfeltevések ugyanis helyenként árnyalhatók lennének olyan szempontok bevonásával, melyek szerint a vizuális események értelmezésekor igen fontos kérdésirányokat jelöl ki a *mediális* kötöttségek és helyettesítések mintázata. Ennek csak egyik, s nem is igazán centrális komponense az írhatóság feltételrendszere. Mindezzel természetesen nem azt sugalmazzuk, hogy lecserélhető a könyv archívuma, hanem sokkal inkább azt, hogy a szerzőnek mindenképpen érdemes volna folytatnia és kiterjesztenie kutatásait, pl. a képteóriák irányába. Ez a metodológiai javaslat persze csak akkor vehető komolyan, ha Beke Zsolt kiváló könyvének meglátásaiból kiindulva elfogadjuk, hogy az irodalmi érzékelés orientáló terrénuma nem pusztán (a) szöveguniverzum, hanem (a) képi kultúra.

H. Nagy Péter

H. Nagy Péter (1967)
irodalomtörténész,
kritikus, szerkesztő
Érsekújvár

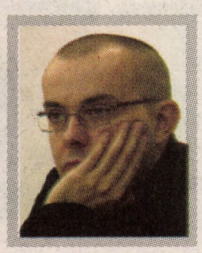

Beke Zsolt (1973)
irodalomtörténész,
szerkesztő
Dunaszerdahely

Beke Zsolt
„Jel"-en lét
Kalligram
Kötve, 192 old., 12x18,5 cm
bolti ár: 190 Sk
kedvezménnyel: 170 Sk

Mesemorzsák ábécérendben

Kozsár Zsuzsanna (1970)
író, szakíró
Kassa

Megrendelhető kötetei:

Meseirodalmunk fája
AB-ART
Fűzve, 144 old.,
14,5x21 cm
bolti ár: 130 Sk
kedvezménnyel: 119 Sk

Mesék a Keszekusza erdőből
AB-ART
Kötve, 64 old.
17x24,5 cm
bolti ár: 160 Sk
kedvezménnyel: 149 Sk

Bereck József (1945)
Madách-díjas író, újságíró
Dunaszerdahely

Pillanatonként változó világunkban mindig van igény a régi, jól bevált írói technikák mellett az újra, szokatlanra, legalább addig a rövid ideig, míg újabbat nem hoz valaki felszínre. Persze a hagyományos módszereket tagadó írásművek közül nem sok marad a köztudatban az újdonság varázsának szétfoszlása után.

Bereck József új művére nyilván nem vár feledés. A tartalmilag és formailag kategorizálhatatlan kis könyv, a meseenciklop sok meglepetést rejt. Talán a lexikonokkal való rokonságának köszönheti, hogy minden korosztály más-más oldalt, szócikket, témát talál benne érdekesnek. Tematikai sokszínűsége miatt nem lehet szűken vett célcsoportja, olvasói táborába mindazok beletartozhatnak, akik szeretik a játékot, a mesét és az enciklopédiákra jellemző tématömkeleget. Félreértés ne essék, az új Bereck-mű nem vaskos, információktól hemzsegő irományú. Nagyon is karcsú könyvecske, szócikke mindössze annyi van, ahány betű az ábécében. A szócikkek mind az írói fantázia mozaikjai.

Csak pillanatokra ringat illúziókba, de aztán gyorsan kijózanít.

Történetről, elbeszélésről, meséről beszélni nehéz lenne a meseenciklop kapcsán. Bár a prózán belül mozog, a szövegek többsége a líra és epika határán táncol. Egy-egy szócikk a fantázia, (szó)játék, emlék, álom és valóság vegyítéséből jött létre, s bizony nem mindig érthető az írói szándék, sokszor csak érezni lehet a szövegeket, együtt rezegni velük, akár 12 Herzen, mint a motó kulcsszava kéri.

A könyv nem koherens, de minden szövegrész gyökere közös: a gyermekkor. A gyermekkor és a mesevilág, ám nem a gyermek szemével. Bereck József csak pillanatokra ringat minket illúziókba, de aztán gyorsan kijózanít: mégsem mese, amit olvasunk. A fikció és a valóság tudatos elhatárolása azt sugallja, a szövegeket olyan felnőtt írta, aki rendkívül empatikus, de lélekben már nem tud gyermek lenni. Szárnyalásának minduntalan útját állja a realitás. És mivel a szerző ennek az attribútumnak tudatában van, stilisztikai eszközeit is úgy válogatja meg, hogy a felnőtt értse őt, a gyermek pedig érezze. Ettől válik annyira érdekessé a meseenciklop.

A történet- és emlékmorzsák narrációja változatos. Az elbeszélő bárki lehet, nemcsak a szerzői alteregó (a meseíró), hanem egy macska, egy gyerek, egy eltévedt mese. A játékosság azonban mindig a megírás módját érinti, maga a téma komoly, elgondolkodtató. A skála széles: a világ visszásságai, szeretetvágy és magány, elmúlás, agresszió, a groteszket súroló humoros helyzetek – ezt mind felfoghatja a felnőtt. Félelmetesen sötétlő üreg, kíváncsi tücskök, előkelő macska, finom sütemény, tévémaci – ennek mindnek örülhet a gyerek. Voltaképp egy enciklopédia nem azért íródik, hogy minden részét egyformán ismerjük és elsajátítsuk. Egy meseenciklop sem íródhat úgy, hogy minden része egyformán hasson mindenkire. Bereck József szellemi lakomára hív minket: mindenki fogyasszon ízlése szerint.

A könyvecske hangulatilag negatív érzéseket is közvetít. A géppisztollyal (játékból?) lövöldöző gyerek és a földre zuhanó meseíró motívuma kétszer is felbukkan (B és R szócikkek), de vannak az agressziót más formában feltáró írások is (L, Ó, Ü szócikkek). A barátok megtagadása és az elzártság szándékos felvállalása is nagyon erős motívum az egymással összefüggő négy írásban (B, Cs, Gy, Sz szócikkek). Erazémius, a bábkészítő sajnálatra méltó, ugyanakkor megvetni való figura, aki szerelemféltésből és felsőbbrendűségi érzésből zárkózik el a külvilág elől. De legalább ilyen erős érzelmi töltetű néhány olyan szöveg, mely a jót és szépet, az értékeket állítja előtérbe (D, M, Zs szócikkek), vagy a humort hívja segítségül (J, Ö, S szócikkek). És nem marad el az irónia sem (E, K, Ü szócikkek). Az utolsó két szócikk pedig valamilyen módon önigazolás és üzenet, s aki türelmesen végigolvasva a művet eljut idáig, arra is (részleges) magyarázatot talál, miért adott a szerző ilyen furcsa címet a könyvének.

A foltozóvargának az a dolga, hogy a nem kívánt lyukakat, űrt tüntesse el – a meseenciklop is ezt teszi a maga módján, és a sok-sok foltból végül csodálatos minta állhat össze. És akkor már varázsporra sem lesz szükség, ha szárnyalni akarunk.

Kozsár Zsuzsanna

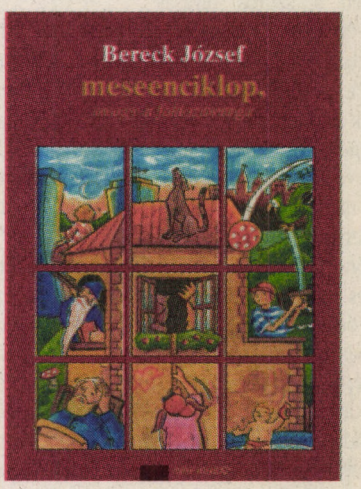

Bereck József
Meseenciklop, avagy a foltozóvarga
Nap Kiadó
Kötve, 104 old., 11,5x16,5 cm
bolti ár: 220 Sk
kedvezménnyel: 200 Sk

A hét (hétszer hét) műtárgya

Egyedülálló tárlat nyílt nemrégiben a Lilium Aurum Könyvkiadó szervezésében. Különböző korok képzőművészeti alkotásait veheti szemügyre a nagyérdemű. Különlegessége, hogy minden kiállított művet más-más avatott szakember mutat be, s hogy korlátlan időkig megtekinthető...

...a már említett kiadó által 2004-ben megjelentetett *Magángaléria* című könyvben.

Az itt szereplő képzőművészeti alkotásokhoz kapcsolódó írások, vallomások a Katedra folyóirat felkérésére születtek és ott is jelentek meg először, szép sorjában. A megszólított *magán*személyek egy-egy szívüknek kedves, fontos, emlékezetes művet mutatnak be. A szerzők zömükben nem „szakmabeliek" – bár restaurátor, művészettörténész, esztéta, (képző)művész is akad közöttük –, inkább csak olyan jó tollú emberek, akik érzékenyek a szép, az értékes, a különleges iránt, és – ahogy a kötet hátoldalán olvasható – a képírást betűírásra tudják fordítani. Van, aki az adott művel (vagy épp az alkotójával) való találkozásának körülményeit osztja meg az olvasóval, és olyan is, aki komoly – és a befogadó számára nagyon „tanulságos" – kitérőt tesz a művészettörténet bugyraiban, s úgy kanyarodik vissza eredeti témájához, mások (a költő Rácz Vince például) lírai monológ formájában foglalták össze a mondanivalójukat.

Mutasd, mit választottál, megmondom, ki vagy – alakítom át és „alkalmazom" a szállóigét. Érdemes lenne próbát tenni: ha amolyan „párosítgatós" játékot játszanánk, és felsorakoztatnánk az egyes írások szerzőit a foglalkozásukkal együtt, egy másik kupacba pedig a kötetben szereplő képzőművészeti alkotásokat, azt hiszem, az esetek többségében ki- és eltalálható lenne, kihez melyik áll közel. A fotós Görföl Jenő például egy látképet választott, a történész Kovács László és a históriában ugyancsak jártas Csicsay Alajos, Lacza Tihamér, valamint Pénzes István egy-egy történelmi tablót mutat be. N. Tóth Anikó a saját írásainak hangulatát idéző Gulácsy-festménnyel ismerteti meg az olvasó szemlélődőt, a restaurátor Staudt Mihály egy rendkívül szép feszületről értekezik, Kovács Magda az egyik legkedvesebb barátjára emlékezik, Bettes István verseinek illusztrátorát, illetve az ő egyik alkotását mutatja be, az antik kultúrától jótékonyan megfertőződött Csehy Zoltán egy mitológiai témájú képpel kapcsolatos gondolatait osztja meg velünk, Juhász R. József performer egy rendkívül hatásos mobil szobrot (egy, a közönség feje felett lógó, majd „rázuhanó" zongorát) és alkotóját mutatja be.

A legtöbben Csontváry, a „Napút-festő" egy-egy képéről írtak (Görföl Jenő, H. Nagy Péter, Kövesdi Károly, Lacza Éva), a második legnépszerűbbnek a két festőóriás, Vincent van Gogh és Salvador Dalí bizonyult (Bereck József, Dusza István, valamint Benyovszky Krisztián és Pénzes Tímea ihletői). Előkelő helyen szerepelnek az impresszionisták – Renoir és Berthe Morisot mellett a magyar Ferenczy Károly (Hajtman Béla, Haraszti Mária és Brogyányi Judit írása), az egyetemes festőművészet egyik legérdekesebb perspektívajátékáról, Velázquez Az udvarhölgyek c. festményéről Hizsnyai Zoltán írt nem kevésbé talányosan, a Gyönyörök kertjében Tőzsér Árpád a kalauzunk, Edvard Munch rendkívül expresszív képének, a Sikolynak „hangjai" Győry Attilának köszönhetően csengenek a fülünkbe, a női nemet és Chassériau festményét Hodossy Gyula dicséri, Németh Zoltánnal és C. D. Friedrich festményének címszereplőjével együtt mi is a helyzet magaslatán állhatunk.

A *Magángalériá*ban bemutatásra kerülő alkotások műfaji szempontból is igen sokrétűek. Ardamica Zorán, Bernád Emese, Csáky Pál, Farkas Veronika csodálatának és írásának tárgya szobor, Hushegyi Gábor és Tallósi Béla egy-egy Németh Ilona-installációt mutat be (a Tallósi által ismertetett, Séta a kifutón című bizonyára közönségsiker lenne/volt, nemcsak a tinik körében), Ľubomír Navrátilnak köszönhetően egy fényképpel lesz gazdagabb a gyűjtemény, amelyben egyébként a festmények vannak túlsúlyban. „A legtöbb figurát felvonultató festmény" címre a már fentebb említett Bosch-képpel együtt Juhász László „választotta", Pieter Brueghel alkotása, a Gyermekjátékok pályázhat sikerrel. A színek a főszereplői a Csanda Gábor és a Juhász Katalin által elénk tárt vásznaknak. Kubička Kucsera Klára és Szászi Zoltán két hazai művész (Szabó Gyula és Szabó Ottó) alkotását és az ezekkel kapcsolatos reflexióit osztja meg az olvasóval, Mizser Attila és Ozsvald Árpád írásának tárgya pedig egy-egy másképp megfogalmazott, kivitelezett képmás. V. M. Perov legjobban sikerült portréi – így az itt bemutatott Dosztojevszkijé is – Mizser szerint a pszichológiai „rajz" mesterművei, a másik festmény az autodidakta festő, Henri Rousseau Önarcképe, amely Ozsvaldot versírásra is ihlette. Kevésbé vagy egyáltalán nem cseng ismerősen mifelénk Akseli Gallen-Kallela finn festő neve (Polgár Anikó „felfedezettje"), aki egy, a Kalevalában szereplő történetet vitt vászonra. Nagy Attila James Archer brit festő alkotását mutatja be, amelynek témaválasztása az előbbivel rokon: az a finn nemzeti eposzból, emez a legendás Arthur-mondakörből merít. Vajkai Miklós Leonardo da Vinci utolsónak nyilvánított festményéről ír, amelynek modellje ezúttal nem egy férfias nő, hanem egy nőies férfi. Kulcsár Ferenc a húsvéti titokról elmélkedik, míg Vojtek Katalin írásának tárgya egy allegorikus festmény, amely a földi élet gyarlóságait veszi számba.

A *Magángaléria* című album „mérlege": negyvenhat műalkotásról negyvenhat ember negyvenhatféle megközelítése, értelmezése, véleménye.

Végezetül egy személyes hangú megjegyzés. Igen, lelepleződtem. A hatásos cím kedvéért szándékoltan több olvasni- és néznivalót előlegeztem. Én ugyan ki nem javítom, inkább bízom benne, hogy a második kiadásba az én „kedvenceim" közül is bekerül majd legalább három; s akkor a cím is klappolni fog.

B. Mánya Ágnes

B. Mánya Ágnes (1975)
magyar–történelem
szakos tanár
Érsekújvár

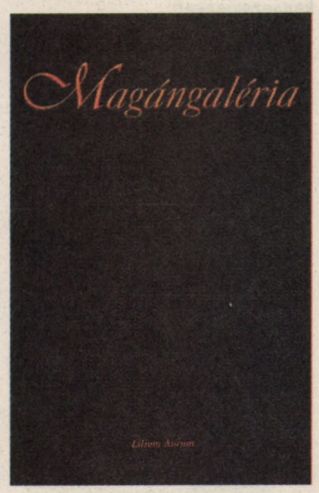

Magángaléria
Lilium Aurum
Fűzve, 132 old., 16x23 cm
bolti ár: 258 Sk
kedvezménnyel: 230 Sk

Vadrózsapör, vagy amit akartok...

Dohogás egy változatlan utánnyomás könyvesboltokba kerülése kapcsán

Liszka József (1956)
etnológus
Keszegfalva

Megrendelhető kötetei:

Národopis Maďarov na Slovensku
Lilium Aurum
Fűzve, 496 old.
16,5x23,5 cm
bolti ár: 435 Sk
kedvezménnyel: 399 Sk

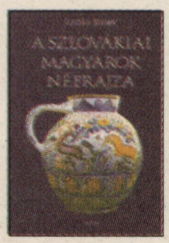

A szlovákiai magyarok néprajza
Lilium Aurum – Osiris
Kötve, 544 old.
17,5x24 cm
bolti ár: 760 Sk
kedvezménnyel: 700 Sk

Ipoly menti népmesék
Madách-Posonium
Kötve, 68 old.
17,5x24,5 cm
bolti ár: 120 Sk

Miután 1863-ban végre megjelent Kriza Jánosnak még az 1840-es években lejegyzett híres népköltészeti gyűjteménye, a Vadrózsák, egy román irodalmár, Julian Grocescu a Fővárosi Lapokban (1864/114) azzal vádolta meg a kolozsvári unitárius lelkészt (akkor már püspököt), hogy a könyvében közölt néhány ballada (jelesül a Kőműves Kelemen és a Molnár Anna balladája) románból való fordítás, és először Vasile Alecsandri, illetve Marinescu publikációjában jelent meg. S mivel Kriza a forrást másként tüntette fel (tudniillik, hogy eredeti székely népballadagyűjtésről lenne szó), egyszersmind plágium. Lopás. A magyar folklorisztikának nem volt még egy ilyen hatalmas port felvert népköltési gyűjteménye, mint a Vadrózsák. Vitacikkek sora jelent meg pro és kontra, bizonyítandó, hogy a kérdéses szövegek a román vagy a magyar népköltészet gyöngyszemei közé sorolandóak-e. A polémia legnagyobb, máig ható hozadéka talán az a felismerés, hogy a kérdéses balladák alapmotívuma ismert a legtöbb délkelet-európai nép körében, szó sincsen tehát plágiumról. A folklór számtalan jelensége ugyanis nyelvi és országhatárokon átnyúlva több nép kultúrkincsét is gazdagíthatja. A vitához a kor több jeles személyisége, így Gyulai Pál és Arany János is hozzászólt, s utóbbi nevezte el a tengeri kígyóként tekergő disputát *Vadrózsa-pör*nek. Fia, a népmesegyűjtő Arany László is hallatta hangját, s ő fogalmazta meg – Németh G. Béla szavaival –, hogy „számtalan esetben nem lehet sem a kölcsönvevőt, sem a kölcsönadót tisztázni, s valójában nem is az eredet, hanem a végső alak a fontos".

Nem a néprajz eredményeit önös érdekeik számára felhasználók, hanem a folklorisztika legjobb európai hagyományait becsületes néprajzi terepmunkások emléke miatt sem.

Ez tehát a tanulsága a *Vadrózsa-pör*nek, de nem ez a most következő esetnek, ahol nagyon is kilóg a lóláb: a „kölcsönvevőt" és a (finoman fogalmazva: passzív) „kölcsönadót" pontosan ismerjük. A *Könyvjelző*ből szereztem tudomást arról, hogy a Méry Margit „gyűjtése" alapján összeállított *Ipoly menti népmesék*nek a közelmúltban megjelent egy, a 2001-es kiadást követő változatlan utánnyomása. A nyilván gyerekeknek szánt, tetszetős kiadványban összesen tizenhat szöveg szerepel közelebbi helymegjelölés és a gyűjtés idejének feltüntetése nélkül. Viszont ha nincsenek lokalizálva az egyes adatok, akkor felvetődhet a kérdés: mitől is Ipoly mentiek ezek a népmesék? Mert hát a *Vadrózsa-pör* tanulságából is okulva sejthetjük, hogy legtöbbjük – nem kis mértékben a Grimm-fivérek áldásos tevékenysége nyomán – Európa-szerte elterjedt és közismert. A szájhagyományból lejegyzett szövegek esetében persze elsőrendűen nem az a fontos, hogy honnan származik az adott történet, hanem az, hogy a mesemondó milyen művészi szinten önti formába és adja elő. Számomra hitelesebb lenne tehát (és a gyerek olvasókat sem zavarná), ha az egyes szövegek után ott szerepelne, hogy a gyűjtő mikor és hol, horribile dictu: kitől jegyezte föl őket. Miután azonban három történet egészen pontos forrására ráakadtam (nem volt nehéz!), kérdéses lett számomra a többi hitelessége is. Egészen konkrétan *A két koma; A farkas, a róka meg szegény ember* és *Az együgyű házaspár* című mesékről van szó, amelyek gyakorlatilag szó szerint megegyeznek a B. Kovács István által gyűjtött és összeállított *Malac Julcsa. Gömöri népmesék* című, 1990-ben megjelent kiadvány hasoncímű szövegeivel (melyben, sajna, a közölt szövegeknek szintén nincs feltüntetve sem gyűjtési helyük, sem idejük). S ebben az esetben nemcsak az a baj, hogy Gömörben bizony nincsen Ipoly mente, hanem az, hogy az *Ipoly menti népmesék* gyűjtője nyilvánvalóan ráunva a néprajz hagyományos kutatási módszereire, nem idős (vagy kevésbé idős) emberek elbeszélése alapján jegyzett le legalább három történetet, hanem a *Malac Julcsát* felütve, annak három szövegét némileg átfogalmazva gyarapította új variánsokkal az ismert magyar meseanyagot. Magyarul: lopott. Ilyen „fölfedezés" során a jóérzésű embernek persze eláll a lélegzete, s valahol magát is, a „maga fajtáit" is szégyelli, és szemlesütve hallgat. Ezt tettem én is 2001-ben, de amikor tudomást szereztem arról, hogy a kiadó, nyilván mert az előző kiadás már elkelt, újra piacra dobta a kötetet, úgy éreztem, nem szabad tovább csendben maradni. Nem a kóklerek és sarlatánok, a magyar népi kultúrát, a néprajz eredményeit önös érdekeik szám̈ára felhasználók, felpántlikázók, nyugodt lelkiismerettel akár meg is hamisítók miatt, hanem a magyar néprajz és folklorisztika legjobb európai hagyományait képviselő, köztünk élő vagy már földben porladó becsületes néprajzi terepmunkások emléke miatt sem.

És ha mindezzel most reklámot csináltam volna az emlegetett kiadványnak, ám legyen. Tessék bátran lapozni! S mivel B. Kovács István említett könyvének új kiadása a közelmúltban szintén napvilágot látott, könnyen ellenőrizni is lehet a fentebb elmondottakat...

Liszka József

Felemás asszimiláció

Kovács Éva írja a *Felemás asszimiláció. A kassai zsidóság a két világháború között (1918–1938)* című, a Fórum Kisebbségkutató Intézet és a Lilium Aurum Könyvkiadó gondozásában tavaly megjelent kötetében: „A zsidó identitáspolitikák (...) egészen más kontextust kaptak a két világháború közötti Magyarországon, mint Csehszlovákiában. Magyarországon a magyarosítás/magyarosodás maradt – még a felerősödő antiszemitizmus ellenére is – a domináns elvárás, míg Csehszlovákiában a lojalitás(csere), az elkülönülés, a helyi és regionális identitások, sőt az etnikai reneszánsz útjai is megnyíltak a zsidóság számára. Az asszimilációs logika kevésnek bizonyult ez új tendenciák értékeléséhez." Erre a megállapításra a kutató a több mint tíz évvel ezelőtt készült értekezéséhez fűzött utólagos utószóban jut, amelyben főként azt járja körül, milyen csapdahelyzetet teremtett-teremthet, hogy az egyetemes vagy kisebbségi magyar történetírás a (történelmi) Magyarország zsidóságának múltját elemezve az asszimiláció/asszimilálódás modelljét alkalmazta-alkalmazza. Hozzáteszi: „1920 után a modell végképp alkalmatlannak bizonyult – azért merem ezt leírni, mert saját magam véreztem el kvantifikációjában." Néhány sorral lejjebb megjegyzi, az asszimilációs modell „csak egyik, roppantul szabályozott és uralomra törő kolonialista diskurzusa volt a kornak (a 19–20. századnak – K. Á. megj.) és a vizsgálni kívánt népességnek (vagyis a zsidóságnak – K. Á. megj.) – mely más diskurzusokat és formációkat akár eltakarni is képesnek bizonyult, megszüntetni azonban nem."

A két világháború közötti szlovákiai magyar zsidóság rendszerezett története nincs meg.

Bár Kovács Éva szerint tanulmánya „elvérzett az asszimilációs modell kvantifikációján", olvasójának – a fogalmakhoz kapcsolódó körültekintő tartalmakat megismerve – éppen az a benyomása, hogy éppenséggel felfedi, felvillantja a „más diszkurzusokat és formációkat".

A kötet bevezetője a kutatás jellegét, módszereit vázolja, s röviden bemutatja a forrásokat, említést téve a kutatási tilalmakról is. Leszögezi, írása nem történeti munka, hanem történeti szociológiai jellegű esettanulmány. Hipotéziseit négy fejezetben ismerteti (Asszimiláció vagy disszimiláció? Iskoláztatási stratégiák a kassai zsidóság körében, Az etnikailag vegyes házasságok alakulása Kassán 1920–1938 között, A politikai attitűdök mint a nemzeti azonosságtudat mutatói), amelyeket egy rövid összegzés zár. A már említett utószót az egyéni életstratégiákat megrajzoló öt interjú követi, amelyek még plasztikusabbá és élményszerűbbé teszik a kötetben foglaltakat. Azt, aki részletesebben is szeretne megismerkedni a témakörrel, válogatott bibliográfia is segíti.

A kassai zsidóság két világháború közti egyéni és közösségi magatartásformáit számos szálon boncolgatja Kovács Éva. Itt most csupán arra van lehetőség, hogy egy-egy hipotézis kapcsán néhány fontos, érdekes megállapítását ismertessem.

Az asszimiláció és disszimiláció kérdését elemezve a kutató arra a feltételezésre jut, hogy az első republikában „a zsidóság *nyelvi asszimilációja* (integrációja) a szlovákság irányában megindult, és *politikai disszimilációja* a magyarságtól bekövetkezett, anyanyelve a *magyar* maradt". (Kovács Éva kiemelései – K. Á.) Jól tükrözi ezt a lelkiállapotot (illetve azt, hogy a jelenségre a korabeli csehszlovák oktatáspolitika is felfigyelt) a magyar tannyelvű neológ elemi iskolákban tanított versike is: „Magyar anyától születtem, / magyar az én anyanyelvem, / de azért jó honfi vagyok, / szlovákul is tanulgatok." Az oktatási stratégiákról szóló adatgazdag fejezet summázata az, hogy – az ugyancsak meglévő identitásfeladás vagy -elhallgatás mellett – „meghatározó tendencia (...) a nyelvi integráció, melynek egyik típusa az államnyelvnek az iskolában való elsajátítása a korábbi identitás feladása nélkül." A szerző megjegyzi (és példákkal igazolja), hogy a szlováksághoz való természetes nyelvi integrációt a kisebbségi (magyar) iskolákkal szembeni diszkriminatív fellépés is felerősíthette (például kevés volt a magyar középiskola). A vegyes házasság a kassai zsidóság körében annak ellenére sem vált népszerűbbé, illetve szükségszerűbbé, hogy Csehszlovákia szekularizáltabb állam volt, mint a korabeli Magyarország. „Ennek legfőbb okát az erős ortodoxiában kell látnunk, de hozzájárulhatott a cionizmus, a zsidó reneszánsz is" – véli Kovács Éva. Egy további szempontot is felvet: szemben a magyarországival a csehszlovákiai zsidóság „kevésbé kényszerült arra, hogy státuskompenzációs céllal vegyes házasságra lépjen." Érdekes, hogy a politikailag egyébként számos pártban aktív és befolyásos zsidóság Kassán (sem) tudta magát hatalmilag zsidó (cionista) pártban artikulálni – ennek ismertetése azonban már messzire vezetne.

Esszencia vagy kiindulási pont a könyv? Mindkettő, ami a könyvnek erénye, kivált, ha tudjuk, hogy a múlt század nyolcvanas-kilencvenes éveiben íródott, s törzsanyaga még javarészt 1989 előtt, tehát ideológiai és (éppen ezért) nehezebb objektív körülmények közepette gyűlt fel. Az egyetemes és kisebbségi történetírásnak azonban hátránya, hogy egyszerre kell ezt a könyvet esszenciaként és kiindulási pontként kezelnie. (Persze, erről a szerző nem tehet.) Leíró kötetek tucatjaiból (s ilyenekből nálunk is egyre több van, gondoljunk csak például a dunaszerdahelyi, az érsekújvári vagy az ipolysági zsidóság történetét feldolgozó munkákra) ugyan eszmetörténeti és szociológiai szálak is kibogozhatók, de a két világháború közötti szlovákiai magyar (vagy magyar kultúrájú, kötődésű) zsidóság rendszerezett története nincs meg.

És az eszmetörténete (ez csak amolyan „munkafogalom") is hiányzik, amiként az első republikában élt szlovákiai magyarság eszmetörténete is. Együtt hiányzik ez a kettő, mert – oly erős lévén a kölcsönhatás, sőt, meg merem kockáztatni, az átfedés – egyik nélkül a másik nem lehet. Azt pedig csak mai közegünk tudja (ha tudja), hogy mennyire és meddig nélkülözheti ezt a két-egy munkát.

Korpás Árpád

Korpás Árpád (1974)
újságíró
Boldogfa

Kovács Éva (1964)
szociológus
Budapest

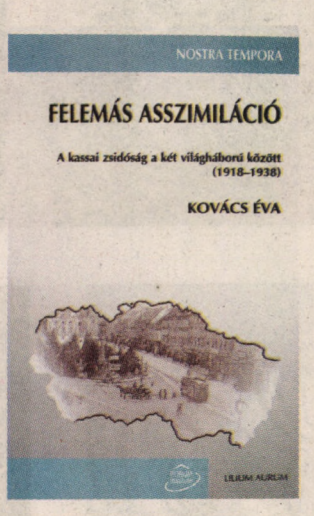

Felemás asszimiláció
A kassai zsidóság a két világháború között (1918–1938)
Fórum Kisebbségkutató Intézet–Lilium Aurum
Fűzve, 198 old.
12x19,6 cm
bolti ár: 180 Sk
kedvezménnyel: 162 Sk

NYERTESEINK

Legutóbbi feladványunkra az átlagosnál is több megfejtés érkezett. S ezúttal nem csak játékos kedvű olvasóból nem volt hiány, hanem versismerőből sem. A sorsolásba mindenki bekerült, nemcsak azok, akik Tóth Elemér költeményének közölt részletét helyesen egészítették ki. Először tehát álljon itt a *Csillagménes* teljes versszaka:

Csillagménes vágtat az égen,
porzik az út,
hold a csikós, ostora csattan,
utána fut.

A feladvány beküldőjének, **Méry Júliának** Gál Sándor Smink nélkül című kötetét küldjük. A kisorsolt hét szerencsés nyertes: **Fejes Katalin** Dunaszerdahelyről, aki Zs. Nagy Lajos És majd eltűnök hirtelen című verseskönyvét nyerte (mindkettő a Madách-Posonium ajándéka); **Földes Viktória** Padányból, nyereménye két Bödők Zsigmond-könyv: a Magyar feltalálók a hajózás és a vasút történetében, valamint a Látványos égi jelenségek 2005–2006 (a Nap Kiadó ajándéka); **Mózes Mária** Jányokról, neki Kmeczkó Mihály regényét küldjük (Köztes hazában, a Lilium Aurum ajándéka); **Palásti Aranka** Léváról, nyereménye: Gágyor Péter három színműve (Isten veled, Monarchia, a Nap Kiadó ajándéka); **özv. Pozmán Jánosné** Berzétéről, akinek Magyarics Ferenc könyvét küldjük (Életemből, a Lilium Aurum ajándéka); **Urbán Katalin** Zselizről, nyereménye Barabás Zoltán Homályhatáron című verseskötete és **Varga Andrea** Komáromból, akinek Hodossy Gyula Fátyla jókedvemnek című könyvét küldjük (mindkettő a Lilium Aurum ajándéka).

A nyerteseknek gratulálunk, jó olvasást kívánva.

Bödők Zsigmond
Látványos égi jelenségek 2005–2006
Nap Kiadó
Fűzve, 72 old.,
14,8x21 cm
bolti ár: 190 Sk
kedvezménnyel: 170 Sk

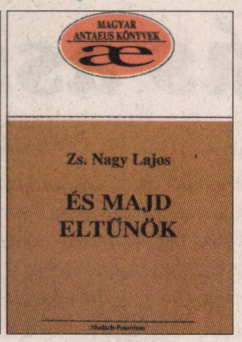

Zs. Nagy Lajos
És majd eltűnök
Madách-Posonium
Kötve, 172 old.,
12x20,5 cm
bolti ár: 125 Sk

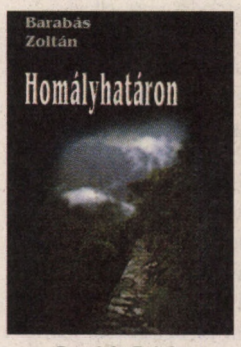

Barabás Zoltán
Homályhatáron
Lilium Aurum
Kötve, 88 old.,
10x17,2 cm
bolti ár: 169 Sk
kedvezménnyel: 152 Sk

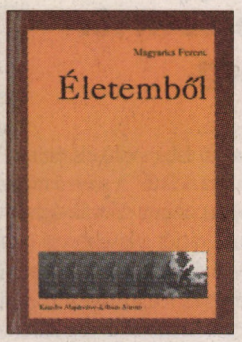

Magyarics Ferenc
Életemből
Lilium Aurum
Kötve, 164 old.,
12x17,5 cm
bolti ár: 179 Sk
kedvezménnyel: 161 Sk

FEBRUÁRI FELADVÁNY

Mostani nyereményjátékunkkal jeles költőnket köszöntjük, aki február 5-én volt ötvenöt éves (a feladvány beküldője Méry Júlia). Maga a feladvány két szövegrész, egy lírai meg egy prózai részlet – mindkettő 2003-ban jelent meg az Irodalmi Szemle hasábjain, majd 2004-ben a Zsé arca, valamint A képzelet ráfogásai című antológiákban.

nem tudom nem tudhatom ki vagy
mert a szavak a föveny a part
ahová elhat kizeng hullámverés
a határ amitől látható
a sárga homoksáv
égen a felhők a hegyek vagy hajók
nem adnak rólad semmi szólhatót
bár erősebbek mint vers magasztalás
(Nem tudhatom)

Nem tudni, honnan indultam. A rönkasztalon csillogó borospohártól vagy a névtelenség erejéből. A megérkezésem is ugyanilyen bizonytalan (lesz). De a csoda előtt hallgatni kell, várakozni, senkit ás mégis mindent várva. Ezt csak csendben, összeszedetten lehet.
Ahogy a vízbe dobott kő körül hullámok kelnek, az első leírt szó körül gyűrűzik ez is, szavaim, mondataim.
(A sivatagi oroszlán szárnyai)

Kérdésünk: ki a fenti sorok szerzője? Segítség: Halj meg, hogy élhess című verseskötete a közelmúltban jelent meg a Kalligram Kiadónál. A helyes válasz beküldői közt hét olvasónknak könyvet küldünk.

Gál Sándor
Smink nélkül
Madách-Posonium
Kötve, 160 old.,
13x20 cm
bolti ár: 160 Sk

Gágyor Péter
Isten veled, Monarchia
Nap Kiadó
Kötve, 168 old.,
14x22 cm
bolti ár: 190 Sk
kedvezménnyel: 170 Sk

Hodossy Gyula
Fátyla jókedvemnek
Lilium Aurum
Kötve, 96 old., 1
0x17,2 cm
bolti ár: 169 Sk
kedvezménnyel: 152 Sk

Bödők Zsigmond
Magyar feltalálók a hajózás és a vasút történetében
Nap Kiadó
Fűzve, 134 old., 15x21 cm
bolti ár: 129 Sk
kedvezménnyel: 109 Sk

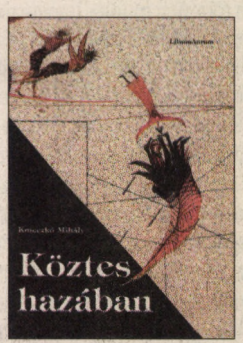

Kmeczkó Mihály
Köztes hazában
Lilium Aurum
Kötve, 176 old.,
12,8x18,2 cm
bolti ár: 284 Sk
kedvezménnyel: 256 Sk